

— ክፍል ስድስት —

የመንፈስ ቅዱስ
ትንቢቶች

መንፈስ ቅዱስ በታላቁ መከራ ዘመን

1. የዚህ የእምነት ትምህርት ቸል መባል

የወደፊቱን የመንፈስ ቅዱስ ሥራ የሚመለከተው መሠረታዊ የእምነት ትምህርት በአሁኑ ጊዜ በሚገኙ፤ ስለ መንፈስ ቅዱስ በተጻፉ መጻሕፍቶችም ሆነ የሥነ-መለኮት ትምህርቶች ትኩረት ያልተሰጠውና ጨርሶ የሌለ ጉዳይ ነው። እነ ሆጅ፣ ስትሮንግ፣ ሺድ፣ አሌክሳንደር [Alexander] ፣ ዋትሰን [Watson]፣ ዋርድሎው [Wardlaw]፣ ዶርነር [Dorner]፣ ዲክ [Dick]፣ ማይሊ [Miley]፣ ጌርሃርት [Gerhart]፣ ቢዩወል [Buell] ፣ ቫለንታይንን [Valentine] በመሳሰሉት በርካታ የሥነ-መለኮት ጠበብትና የበርክሃፍ [Berkhof] የቅርብ ጊዜ ሥራዎች ይህ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት አልተነካም። በተለይ ስለ መንፈስ ቅዱስ ሰፊ ሥራ የሠሩና የጻፉ ካይፐር፣ ስሚተን፣ ሙል፣ ከሚንግስና ሲምፕሰንን የመሰሉ ሁሉ መንፈስ ቅዱስ በመጨረሻው ዘመን ስለሚያከናውነው ሥራ አንዳችም አልተናገሩም።

ስለ መንፈስ ቅዱስ ሥራ በመጨረሻው ዘመን በሚገባ አለመገለጥ መነሻ የሆነ ዋና ምክንያት የሥነ-መለኮት አስተማሪዎች ወደፊት ሊሆኑ ባሉ ነገሮች ላይ ካላቸው ሦስት የተለያዩ አመለካከቶች የተነሣ ነው። የድህረ ሺህ ዓመት አገዛዝ አመለካከት [Postmillennialism/ፖስትሚሌኒያሊዝም] በትንቢት የተነገረው ሺህ ዓመት የሚፈጸመው፣ ባለንበት ዘመን በሚከናወን የወንጌል ስብከት፣ ወይም “መንፈሳዊ” በሆነውና በክርስቶስ ዳግም ምጽዓት ነው ይላሉ። ይህን ንድፈ አሳብ ከተቀበልን የአሁኑ ጊዜ የመንፈስ ቅዱስ አገልግሎት በዘመናት ሁሉ ውስጥ ይቀጥላልና በመጨረሻው ፍርድ የሁሉ ነገር ፍጻሜ ሲሆን ይጠቃለላል። በዚህ ንድፈ አሳብ መሠረት የመንፈስ ቅዱስን አገልግሎት በመጨረሻው ዘመን በማለት ለይቶ ማመልከት አያስፈልግም። የአልቦ ሺህ ዓመት አገዛዝ አመለካከትም [Amillennialism/አሚሌኒያሊዝም] ከዚህ ጋር ተመሳሳይ ነው። ምክንያቱም አሁን ያለንበት ዘመን እንደ ሺህ ዓመት የሚባል መካከለኛ ነገር ሳይፈጥር ወደ ዘላለም ይገባል የሚል ስለሆነ ነው። ስለዚህ ክርስቶስ መንግሥቱን ለመመሥረት ወደዚች ምድር ከተመለሰ በኋላ የአንድ ሺህ ዓመት ይኖራል ብለው የሚያምኑት ማለት ቅድመ ሺህ ዓመት አገዛዝ አመለካከት

[Premillennialism/ፕሪሚሌኒያሊዝም] ያላቸው ሰዎች ብቻ ይህ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ሊኖራቸውና ስለ ጉዳዩ ገለጣ ሊሰጡ ይገባል።

በቅድመ ሺህ ዓመት አገዛዝ መምህራንና የሥነ-መለኮት ሊቃውንት ጽሑፍ ይህ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ቸል መባሉ ግን የሚያስገርም ነው። እንደ ቫን ኡስተርዚ [Van Oosterzee] ያሉ የቅድመ ሺህ ዓመት አገዛዝ አመለካከት ተከታዮች፤ ይህን አቋማቸውን ለመደገፍ አነስተኛ ማብራሪያና መከላከያ ያቀረቡ ሲሆን፤ በሺህ ዓመቱ አገዛዝ ወቅት መንፈስ ቅዱስ ስለሚኖረው አገልግሎት ለተነገረው ትንቢት አንዳችም ትኩረት አልሰጡትም። ከፍተኛ ትኩረት የተሰጠው ለሌሎች ዋና ዋና ትንቢቶች ነው። በዚህ ምክንያት፤ በታላቁ መከራና በሺህ ዓመቱ መንግሥት አገዛዝ ወቅት መንፈስ ቅዱስ ስለሚኖረው አገልግሎት ለተነገረው ትንቢት ያለው ግንዛቤ ዝቅተኛ ሆኗል።

የተለመደው የቅድመ ሺህ ዓመት አገዛዝ አቋም ለዚህ ውይይት እንደ መሠረት ተወስዷል። ክርስቶስ ለቤተ ክርስቲያኑ ሲል ከተመለሰ በኋላ ለግምት የሚያስቸግር ታላቅ መከራ በዓለም ላይ እንደሚኖር ቅዱሳት መጻሕፍት ይተነብያሉ። በዳንኤል 9:27 የተገለጠው ለሰባት ዓመታት ያህል የሚካሄደው የመከራ ዘመን በመጠኑ እንዲያጥር የተደረገ ሲሆን (ማቴ. 24:22)፤ ይህ የመከራ ዘመን እያንዳንዳቸው ሦስት ዓመት ተኩል በሚፈጁ ሁለት ጊዜያት ተከፍሏል። ሁለተኛው ሦስት ዓመት ተኩል በበርካታ ኃጢአት መገለጥና በኃጢአት ላይ በሚመጣ መለኮታዊ ፍርድ ምክንያት “ታላቁ የመከራ ዘመን” በመባል ይታወቃል። ይህ የመከራ ጊዜ በድንገት የሚፈጸመው ክርስቶስ መንግሥቱን ለመመሥረት በሚመለስበት ጊዜ ሲሆን፤ ከዚህ በኋላ ሁለንተናዊ ጽድቅና ሰላም የሚሰፍንበት የእንድ ሺህ ዓመት መንግሥት ይመሠረታል። ይህ አንድ ሺህ ዓመት የሚያበቃው ለመጨረሻ ጊዜ በሚሰፋፋ ኃጢአት ነው። ያኔ ክፉዎች የመጨረሻ ፍርድ ይፈረድባቸውና አዲስ ሰማይና አዲስ ምድር ተመሥርቶ ጽድቅ የሰፈነበት ዘመን ይጀመራል። በእነዚህ ጊዜያት ሁሉ ለትንቢቶች ፍጻሜ መንፈስ ቅዱስ አገልግሎቱን ይሰጣል። ያኔ በተለያዩ ሁኔታዎች ውስጥ የሚሰጠው አገልግሎት በአሁኑ ጊዜ በቤተ ክርስቲያን ካለው ሥራ የተለየ መሆኑ ግልጽ ነው። ስለዚህ ጉዳይ የሚናገረው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ሰፊ ባይሆንም፤ አንዳንድ ጠቃሚ ነጥቦችን ማመልከቱ ግን እርግጥ ነው።

2. በደኅንነት ውስጥ የመንፈስ ቅዱስ ሥራ

በታላቁ መከራ ዘመን ብዙዎች ይድናሉ። ስለ መከራው ዘመን ከቀረቡ የተሳሳቱ ግንዛቤዎች አንዱ ወደዚህ ዘመን የሚገቡ ሰዎች ሁሉ በማይለወጥ ውሳኔ ይጠፋሉ የሚል ነው። ባለንበት የጸጋ ስፍራ-ዘመን

የወንጌል ቃል ለመስማትና ክርስቶስን ለመቀበል ዕድል ያገኙት ሰዎች በታላቁ የመከራ ዘመን ቢኖሩ ኖሮ ወንጌልን ለመቀበል የሚኖራቸው ዕድል እጅግ ጠባብ ይሆን ነበር። በመከራው ዘመን የሚድኑ አንዳንድ ነፍሳት የዘመኑን ታላቅ ሥቃይ በማለፍ ወደ ሺህ ዓመቱ አገዛዝ ሲገቡ፣ ሌሎቹ ሰማዕታት ሆነው ያልፋሉ። የቤተ ክርስቲያን ከሰባቱ ዓመት መከራ በፊት መነጠቅ፣ ክርስቲያኖች ሁሉ ከዓለም እንዲወሰዱ ያደርጋል። ይሁን እንጂ ወዲያውኑ የእስራኤል መንፈሳዊ ዕውርነት በከፊልም ቢሆን ስለሚበራ (ሮሜ 11:25)፤ ከመካከላቸው በሺህ የሚቆጠሩ ሰዎች ለረጅም ጊዜ ክደውት ወደነበረው መሢሕ ይመለሳሉ። ከአሕዛብ መካከልም ከሁሉም ሕዝብና ቋንቋ የሚድኑ ይኖራሉ (ራእይ 7:9-17)። የክህደቱ ዘመን በከፋት የተሞላ ቢሆንም፣ ከፍተኛ የመከር መሰብሰቢያ ጊዜ ይሆናል። በዚህ እውነታ መሠረት ያየነው እንደሆነ መንፈስ ቅዱስ በዚህ ዘመን ማገልገሉ የግድ አስፈላጊ ነው።

የኢዩኤል ትንቢት። ጴጥሮስ በጳጳሳዊነት ዕለት ስብከቱ መግቢያ ላይ በብሉይ ኪዳን የታወቀውን ትንቢት ጠቅሷል፡-

“እግዚአብሔር ይላል፡- በመጨረሻው ቀን እንዲህ ይሆናል፡ ሥጋ በለበሰ ሁሉ ላይ ከመንፈሴ አፈሳለሁ፤ ወንዶችና ሴቶች ልጆቻቸውም ትንቢት ይናገራሉ፡ ጎበዞቻቸውም ራእይ ያያሉ፤ ሽማግሌዎቻቸውም ሕልም ያልማሉ፤ ደግሞም በዚያች ወራት በወንዶችና በሴቶች ባሪያዎቹ ላይ ከመንፈሴ አፈሳለሁ፤ ትንቢትም ይናገራሉ። ድንቆችን በላይ በሰማይ፣ ምልክቶችንም በታች በምድር እሰጣለሁ፤ ደምም እሳትም የጢስ ጭጋማም ይሆናል፤ ታላቅ የሆነ የተሰማም የጌታ ቀን ሳይመጣ ፀሐይ ወደ ጨለማ፣ ጨረቃም ወደ ደም ይለወጣሉ። የጌታን ስም የሚጠራም ሁሉ ይድናል” (የሐዋርያት ሥራ 2:16-21ን ከኢዩኤል 2:28-32 ጋር ያነጻጽሩት)።

ትንቢቱ በተለይ ከአሁኑ ዘመንና በጳጳሳዊነት ዕለት ከተከናወኑት ነገሮች ጋር የተያያዘ ነው። ይህን ክፍል በጥንቃቄ ማጥናት ትንቢቱ በከፊል ብቻ የተፈጸመ መሆኑን ለመረዳት ያስችላል። የኢዩኤል ትንቢት ሙሉ በሙሉ የሚፈጸመው፣ እግዚአብሔር ለእስራኤል ያለው ዓላማ በሚሞላ ጊዜ ነው። በሰማይና በምድር የሆኑት ድንቆችና ምልክቶች (ሐዋ. 2:19-20) በጳጳሳዊነት ዕለትም ሆነ ከዚያ ቀጥሎ ባለው የክርስትና ዘመን የተፈጸሙ አይደሉም። በዮሐንስ ራእይ እንደተገለጠው ይህን ዝርዝር ለማሟላት የቀረው ነገር የሚፈጸመው በታላቁ መከራ ጊዜ ነው።

በሐዋርያት ሥራ 2:21 የሚገኘው አንድ ዋና እውነት፡- “የጌታን ስም የሚጠራም ሁሉ ይድናል” የሚለው ነው። ይህ በጸጋ ስፍራ-ዘመን

የሚሠራበት ሥርዓት ሲሆን፤ በመከራው ዘመንም ይቀጥላል። ከሰው ልብ የተፈጥሮ ዕውርነትና ከመንፈስ ቅዱስ የማሳመን ሥራ ውጭ ፍጥረታዊው ሰው ወንጌልን ለመረዳት ካለመቻሉ አንጻር (ዮሐ. 16:7-11) ስንመለከተው፤ የመንፈስ ቅዱስ ለጠፋው ሰው ደኅንነትን የመግለጥ ሥራ በመከራው ዘመንም የሚቀጥል መሆን አለበት ለማለት ያስችለናል። የታላቁ መከራ ጊዜ ዋና መገለጫ የሆነው መንፈሳዊ ጨለማ፤ የመንፈስ ቅዱስን ሥራ የግድ አስፈላጊ ያደርገዋል። በዚህ ዘመን ክርስቶስ በተለይ የእስራኤል አዳኝና መሢሕ መሆኑን የሚያመለክቱ አገልግሎቶች እንደሚኖሩ ለመገመት እንችላለን።

የእስራኤል ተስፋ። ክርስቶስ ከኒቆዴሞስ ጋር ያደረገው ንግግር (ዮሐ. 3:1-21)፤ በታላቁ መከራ ጊዜ ደኅንነት እንደሚኖር የሚያረጋግጥና ይህም ሥራ የመንፈስ ቅዱስ መሆኑን የሚያሳይ ነው። ለአንድ እስራኤላዊ ወደ እግዚአብሔር መንግሥት መግባት መንፈሳዊ የሆነው የእግዚአብሔር መንግሥት አካል ከመሆን የላቀ ነገር ነበር። የክርስቶስን በምድር መንገድ የሚመለከተው አሳብ ለእስራኤል ፖለቲካዊ፤ የሚታይ፤ ግብረ ገባዊ መንግሥትና መንፈሳዊ ነገርንም የያዘ ነበር። የእስራኤል ተስፋ ያለው በመንግሥት ሰማያት አልነበረም። እንደዚህ ያለውን አሳብ በብሉይ ኪዳን ትንቢቶች ብንፈልግ አናገኘውም። ተስፋ የሚያደርጉት መንፈሳዊ የሆነ፤ ፖለቲካዊና የሚታይ አዲስ የክርስቶስ መንግሥት በምድር ላይ ይኖራል ብለው ነበር። ተስፋቸው በሰማይ አልነበረም። በአሳባቸው የደኅንነትና የመንፈሳዊ ዳግም ልደት ጉዳይ ያለ ቢሆንም፤ ያ ሁኔታ የወደፊት ምድራዊ መንግሥት መግቢያ መንገድ ተደርጎ ነበር የሚታየው።

የድህረ ሺህ ዓመት አገዛዝ አስተሳሰብና የአልቦ ሺህ ዓመት አገዛዝ አስተሳሰብ አራማጆች በአሁኑ የጸጋ ዘመን ምስጢራዊ በሆነ መንገድ አለ በሚሉት መንፈሳዊ መንግሥት በመተካት የፖለቲካዊ መንግሥት አስተሳሰብን ያስወግዳሉ። ነገር ግን የእነዚህ ሁለት አስተሳሰብ አራማጆች ስለ ምድራዊ መንግሥት በግልጽ የሚናገሩ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎችን ማብራራቱ ያስቸግራቸዋል (ኢሳ. 11)። ለዚህ ነው ለኒቆዴሞስ ወደ መንግሥቱ ለመግባት ዳግም መወለድ እንደሚያስፈልግ ክርስቶስ በነገረው ጊዜ ይህን እውነት አስቀድሞ ባለመረዳቱ የተገረመው። ክርስቶስ ወደ መንፈሳዊ መንግሥት ለመግባት አዲስ ልደት እንደሚያስፈልግ መናገሩ ብቻ ሳይሆን ወደ አንድ ሺህ ዓመት መንግሥት ለመግባትም ዳግም ልደት እንደሚያስፈልግ መግለጡ ነበር። በዚህ መሠረት የእግዚአብሔር መንፈስ፤ ሰዎች ክርስቶስ እንደሚያስፈልጋቸውና የደኅንነት መንገድ ምን እንደሆነ መግለጥ ብቻ ሳይሆን፤ የሚያምኑ ዳግም እንዲወለዱ ያደርጋል። በዚህ

ሁኔታ ወዲያውኑ የዘላለምን ሕይወት ይቀበላሉ፤ የመከራውን ዘመን ካለፉ በኋላም ወደ እንድ ሺህ ዓመት መንግሥት ይገባሉ።

በተለይ እስራኤል በእግዚአብሔር መልካም ፈቃድ በምትመለስበት ጊዜ ዳግም ልደት የምታገኝ መሆኑ በተሰጣት ቃል ኪዳን ተገልጧል። በረከቱን የሚቀበሉት የሚያምኑት እስራኤላውያን ብቻ መሆናቸውን የምናረጋግጠው፤ በታላቁ መከራ ዘመን በሚመጣባቸው መከራ ሁለት ሦስተኛ የሚሆኑት ተገድለው አንድ ሦስተኛ ብቻ የሚቀሩበት ሁኔታ በመኖሩ ነው (ዘካ. 13፡8-9)።

3. የመንፈስ ቅዱስ ሥራ በታላቁ መከራ ጊዜ በሚኖሩት አማኞች ሕይወት

መንፈስ ቅዱስ በታላቁ መከራ ጊዜ ለሚድኑ ሰዎች ስለሚያከናውነው አገልግሎት የተሰጠው አሳብ አብዛኛው ይህን ይመስላል ከሚል የራስ መረዳት የመጣ ነው። በዚህ ዘመን ግን መንፈስ ቅዱስ ለአማኞች ማገልገሉ የታገደ ቢመስልም፤ ያለማቋረጥ መቀጠሉ ግልጽ ነው። በታላቁ መከራ ጊዜ መንፈስ ቅዱስ በአማኞች እንደሚያድር በማስገንዘብ የሚቀርበው ማስረጃ በጣም አነስተኛ ነው። ያኔ አማኞች በሙሉ የመንፈስ ቅዱስ ማደሪያ ይሆናሉ የሚለው ጉድፈ አሳብ ተቃውሞ የገጠመው በ2ኛ ተሰሎንቄ 2፡7 ያለውና ዓለምን ከኃጢአት የሚከለክል፤ ማለት መንፈስ ቅዱስ፤ በታላቁ መከራ ጊዜ “ከመንገድ ይወገዳል” በሚለው አሳብ ነው። የሚከለክለው ነገር አጠቃላይ ባይሆንም (ራእይ 7፡3፤ 12፡6፤ 14-16) የታላቁ መከራ ዘመን ዋና ባሕርይ የክፋት መንፈስ ነው። የመንፈስ ቅዱስ በቅዱሳን ውስጥ ማደር ኃጢአትን ለመከልከል የሚረዳ ሲሆን፤ እርሱም በዚያ ዘመን ይወሰዳል። የታላቁ መከራ ዘመን በብዙ መልኩ ወደ ብሉይ ኪዳን የሚመለስ ይመስላል። በብሉይ ኪዳን ዘመን በርካታ የመንፈስ ቅዱስ ሙላትና በርሱም ለአገልግሎት መታጠቅ የነበረ ቢሆንም፤ በቋሚነት የርሱ ማደሪያ መሆን ግን አልፎ አልፎ ካልሆነ በተቀር የሚገኝ አልነበረም። ሁኔታዎችን ሁሉ ከግምት ውስጥ ካስገባን በታላቁ የመከራ ዘመን መንፈስ ቅዱስ በሰው ውስጥ የሚያድር መሆኑን የሚያስረዳ ምንም መረጃ የለም። በታላቁ የመከራ ዘመን መንፈስ ቅዱስ በአማኞች ውስጥ ያድራል ካልን፤ በመንፈስ ቅዱስ መታተማቸው የተረጋገጠ ይሆናል። ይህ መታተም ደግሞ የእርሱ በአማኞች ውስጥ መገኘት ነው።

በመከራው ዘመን መንፈስ ቅዱስ በአማኞች ሁሉ ውስጥ ባያድርም፤ አንዳንዶች በመንፈስ እንደሚሞሉና ለምስክርነት በርሱ ኃይል

እንደሚታወቁ ግልጥ ነው። በመጀመሪያ ደረጃ በዚህ የመከራ ዘመን በዓለም ሁሉ ወንጌል እንደሚሰበክ በማስረጃ ተረጋግጧል (ማቴ. 24:14)። የመመስከር ኃይል ምንጊዜም የመንፈስ ቅዱስ አገልግሎት ቢሆንም፤ ይህ ጊዜያዊ ከሆነው የመንፈስ ቅዱስ ሙላት ጋር እንጂ ቋሚ ከሆነው የመንፈስ ቅዱስ በሰው ውስጥ ማደር ጋር የግድ የሚያያዝ አይደለም። በታላቁ መከራ ጊዜ ለእምነታቸው ሲሉ የሚሞቱ ሰማዕታት የሚያገኙት መንፈሳዊ ድል፤ ከመንፈስ ቅዱስ እርዳታ ኃይል ውጭ ይቻላል ብሎ መገመት ፈጽሞ አስቸጋሪ ነው። በታላቁ መከራ ጊዜ የሚፈጸመው ማንኛውም ዓይነት መንፈሳዊ ስኬት ከእግዚአብሔር ኃይል ውጭ የሚቻል አይደለም።

4. በታላቁ መከራ ዘመን የመንፈስ ቅዱስ ሥራ ውሎን ነው

በታላቁ የመከራ ዘመን፤ ለመንፈስ ቅዱስ በሙላት ማገልገል አመቺ ሁኔታዎች አይኖሩም። ቀዳሚነት ካለው የጸጋ ዘመንና ቀጥሎ ከሚመጣው የአንድ ሺህ ዓመት መንግሥት ጋር ሲነጻጸር፤ ታላቁ የመከራ ዘመን ወደር በሌለው አኳኋን በእግዚአብሔር ላይ ኃጢአትና ዓመፅ የሚሠራበት ነው። ለሚያምኑ ሁሉ ደኅንነት የሚቻል ቢሆንም፤ የዳኑ ሰዎች ቁጥር ከአሁኑ የጸጋ ዘመን ጋር ሲነጻጸር በጣም አነስተኛ ይሆናል። የሐሰት ትምህርቶች፤ ማታለልና ክህደት ከፍተኛ ደረጃ ላይ ይደርሳሉ። የመንፈስ ቅዱስ ኃጢአትን የመከላከል ተግባር ሙሉ በሙሉ ባይሆንም ይወገዳል (2ኛ ተሰ. 2:7)።

በዚህ ዘመን የሚጎድለው የመንፈስ ቅዱስ የማጥመቅ ትልቅ አገልግሎት ነው። የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት ከጳጳሮች ፅሁፍ ፅሁፍ ሁልጊዜ የወደፊት ጉዳይ ተደርጎ ይታይ ነበር። ከቤተ ክርስቲያን መነጠቅ በኋላ፤ በታላቁ መከራ ጊዜም ሆነ በሺሁ ዓመት መንግሥት ጨርሶ አይገኝም። የክርስቶስ አካል ከሆነች ቤተ ክርስቲያን ውጭ ስለ መንፈስ ቅዱስ ጥምቀት የሚናገር ትንቢት አናገኝም (1ኛ ቆሮ. 12:13)። መንፈስ ቅዱስ በታላቁ መከራ ጊዜ አገልግሎቱን ቢቀጥልም በምንም አኳኋን ወደ አንድ ሕያው አካል የሚደርስ የአማኞች የአካል አንድነት የለም። ከዚህ ይልቅ ወደ ብሔራዊ መለያና፤ ለአንድ ሺህ ዓመት መንግሥት በሚደረገው ዝግጅት ለሕዝቡ የተገባው ቃል ወይም የተሰጠው ተስፋ ወደሚፈጸምበት ሁኔታ መመለስን ያመለክታል።

መንፈስ ቅዱስ በሺሁ ዓመት መንግሥት

1. መንፈስ ቅዱስ ኃጢአትን በመከላከል ተግባር

ከስፍራ-ዘመናት ሁሉ እጅግ የከበረው ይህ የሺህ ዓመት መንግሥት መሆኑ እርግጥ ነው። በዚህ ዘመን ጽድቅ በሙላት ይገለጻል፤ ዓለም አቀፋዊ ሰላምና ብልጽግና ይሰፍናል። ክርስቶስ በምድር ሁሉ ይገዛል፤ አሕዛብም ሁሉ ኢየሱስን ያውቃሉ። ስለዚህ ምድር ሁሉ ከአጽናፍ አጽናፍ እርሱን በማወቅ ትሞላለች። በዚያ መንግሥት ዘመን ሰይጣን ስለሚታሰር፤ ምንም ዓይነት የአጋንንት ሥራ አይኖርም። የኃጢአት ባሕርይ ከድካሙ ጋር ቢኖርም ሰውን ለኃጢአት የሚያነሣ ውጫዊ ፈተና ግን አይኖርም። ከሞት የሚነሡት ቅዱሳን በምድር የሚሰጡት አገልግሎት ልዩ አስተዋጽኦ ይኖረዋል። የሺህ ዓመቱ መንግሥት ከሌሎቹ ስፍራ-ዘመናት በላቀ ሁኔታ መንፈስ ቅዱስ በሙላትና በኃይል አገልግሎቱን የሚገልጥበት ዘመን ነው። ይህ የሺህ ዓመቱ ዘመን በአሁኑ ስፍራ-ዘመን እንደሚሆነው በጸጋ የምንመላለስበት ሳይሆን፤ ሰው ሁሉ በንጉሡ በኢየሱስ ሕግ ሙሉ ለሙሉ የሚመራበት ወቅት ነው።

ከወቅቱ አጠቃላይ ሁኔታ አንጻር ሲታይ ከጨለማ ኃይላት ጋር የሚደረግ መንፈሳዊ ጦርነት እንደማይኖር ለመረዳት ይቻላል። መንፈስ ቅዱስ ኃጢአትን የመከላከል ሥራ የሚያከናውነው በሰው ልብ ውስጥ ያለውን የኃጢአት መገለጥ በሚመለከት ብቻ ነው። ቅዱሳት መጻሕፍት እንደሚያመለክቱት ወደ ሺህ ዓመት መንግሥት በሥጋ የሚገቡት ሁሉ የሚድኑ ከሆነ፤ መንፈስ ቅዱስ ከውስጥ ኃይልን ይሰጣቸዋል። በዚህም መሠረት ዛሬ በዚህ ክፉ ዓለም እንደሚያደርገው መንፈስ ቅዱስ ኃጢአትን የመከላከል ተግባር የሚያስፈልገው አይሆንም። በፍጥረት ላይ ያለው እርግጥን በሺሁ ዓመት መጀመሪያ ላይ ስለሚነሣ የሰው ልጅ፤ በተለይም ያኔ የሚወለዱ ሰዎች ዕድሜ ረጅም ይሆናል። በመጀመሪያው ምዕተ ዓመት መጨረሻ ላይ በምድር የሚኖረው አብዛኛው ሰው ሺሁ ዓመት ከተጀመረ በኋላ የተወለደ እንደሚሆን ለመገመት እንችላለን። በዚያ ዘመን የሚወለዱ ሰዎች ወላጆቻቸው እንዳደረጉት ሁሉ በክርስቶስ በማመን መዳን ይገባቸዋል። በክርስቶስ ላይ የሚነሣ ማንኛውም ዓመጽ ወዲያው የሚቀጭ ሲሆን፤ ዓመጸኞች ሁሉ ቢያንስ በእርሱ የማመን ውጫዊ ምልክት ወዲያው

ያሳያሉ። ከዚህ ማረጋገጫ በመነሣት ነው የዓመፀኞች የመጨረሻ ኃጢአት በአንድ ሺሁ ዓመት ማጠቃለያ አካባቢ የሚፈጸመው። የመንፈስ ቅዱስ ሥራ ከክርስቶስ ሉዓላዊ አገዛዝ ጋር የሚሄድ መሆኑ ምንም አያጠራጥርም። ነገር ግን መንፈስ ቅዱስ በሺሁ ዓመት ኃጢአትን ለመከልከል የሚያከናውነውን ሥራ በሚመለከት ቅዱሳት መጻሕፍት ያለው መረጃ በጣም አነስተኛ ነው። ስለዚህ ቀደም ባሉት ዘመናት መንፈስ ቅዱስ ያከናውነው ከነበረ ሥራ በመነሣት ጉዳዩን ማጤን ያስፈልጋል።

2. የመንፈስ ቅዱስ ሥራ በደኅንነት ውስጥ

አስቀድመን እንደገለጥነው በሺሁ ዓመት ውስጥ የሚወለዱ ልጆች የኃጢአት ደኅንነት ያስፈልጋቸዋል። በዚህ ዘመን በእምነት ወደ ክርስቶስ የሚመጡት ሰዎች መጠን በመቶ እጅ ስናነጻጽረው ከማንኛውም ዘመን የሚበልጥ መሆኑ ጥርጥር የለውም። በርካታ ጥቅሶች የዚህን ደኅንነት ፍጻሜ ይጠቁማሉ። ሕዝቅኤል 36:25-31 ስለ እስራኤል ደኅንነት መፈጸም ይናገራል። ከኃጢአት ይነጻሉ፤ አዲስ ልብ ይሰጣቸዋል፤ ከኃጢአት ኃይል ይድናሉ። በተለይ በሺሁ ዓመት መንግሥት ዘመን መጀመሪያ ላይ ደኅንነት ሁለንተናዊ እንደሚሆን ኤርምያስ 31:31-34 ላይ በሥዕላዊ አኳኋን ቀርቧል። በርካታ ጥቅሶች ይህንኑ አሳብ ይደግፋሉ (ኢሳ. 44:2-4፤ 60:21፤ ኤር. 24:7)። ይህ በረከት አሕዛብንም ይጨምራል (ዘካ. 14:16)።

ሕዝቅኤል 36:25-31 እና ዮሐንስ 3:1-21 ውስጥ የደኅንነቱ ሁኔታ ዳግም ልደትን እንደሚጨምር በግልጽ ተጽፏል። መዳን የሚገኘው በክርስቶስ በማመን ሲሆን፤ የርሱ በአካል መገኘትና ኃይሉ የማዳን ችሎታውን በቀላሉ ያስረዳል። ለሚያድን እምነት የመንፈስ ቅዱስ ሥራ አስፈላጊነት የማይቀር ነው፤ ይህም ሊሆን የቻለው ሰው በዚህ ዘመን ለደኅንነት ያለው ውሉንነት ያኔም ስለሚኖር ነው። በሺሁ ዓመቱ ዘመን ሰይጣን ቢታገድም ሰው የመንፈስ ቅዱስ እርዳታ ያስፈልገዋል። የሺህ ዓመቱ መንግሥት ዘመን ነፍሳትን በማዳን ረገድ የእግዚአብሔር ኃይል የመጨረሻው መግለጫ ነው።

3. በሺህ ዓመቱ መንግሥት መንፈስ ቅዱስ በአማኙ ውስጥ

ቀደም ሲል የጠቀስናቸውና ስለ ሺሁ ዓመት የተነገሩት ትንቢቶች፤ ከየትኛውም ስፍራ-ዘመን ይልቅ በሺህ ዓመቱ የመንፈስ ቅዱስ ሥራ በአማኙ ሕይወት ውስጥ የተትረፈረፈ እንደሚሆንና በሰፊው እንደሚገለጥ ይመስክራልናል። ልክ እንደ አሁኑ ዘመን አማኞች በሙሉ

የመንፈስ ቅዱስ ማደሪያ እንደሚሆኑ በመጽሐፍ ቅዱስ የተረጋገጠ ነው (ሕዝ. 36:27፤ 37:14ን ከኤርምያስ 31:33 ጋር ያነጻጽሩት)።

መንፈስ ቅዱስ በአማኞች ውስጥ የማደራ እውነት በሕዝቅኤል 36:24 እና በተከታዮቹም ቁጥሮች የተገለጠው፤ የከበረው የእስራኤል ተሐድሶ አንድ ክፍል ሆኖ ነው። ከዚህ ጋር በማያያዝ ሕዝቅኤል እንዲህ በማለት ተንብይዋል፡-

“ከአሕዛብ መካከል አወጣችኋለሁ፤ ከየአገሩም ሁሉ እስበስባችኋለሁ፤ ወደ ገዛ ምድራችሁም አመጣችኋለሁ። ጥሩ ውኃንም እረጭባችኋለሁ፤ እናንተም ትጠራላችሁ፤ ከርኩስታችሁም ሁሉ ከጣዖታችሁም ሁሉ አጠራችኋለሁ። አዲስም ልብ እስጣችኋለሁ፤ አዲስም መንፈስ በውስጣችሁ አኖራለሁ፤ የድንጋዩንም ልብ ከሥጋችሁ አወጣለሁ፤ የሥጋንም ልብ እስጣችኋለሁ። መንፈሴንም በውስጣችሁ አኖራለሁ፤ በትእዛዜም አስሄዳችኋለሁ፤ ፍርዴንም ትጠብቃላችሁ፤ ታደርጉትማላችሁ” (ሕዝ. 36:24-27)።

በሕዝቅኤል 37:14ም፡- “መንፈሴን በውስጣችሁ አሳድራለሁ፤ እናንተም በሕይወት ትኖራላችሁ” ተብሎ ተጽፏል። ይህም እግዚአብሔር ሕጉን በልባቸው እንደሚያኖር በኤርምያስ 31:33 ከተነገረው ጋር የሚገናኝ መሆኑ ግልጽ ነው። በሺህ ዓመት መንግሥት የክርስቶስ በክብር መገኘት፤ የመንፈስ ቅዱስን በቅዱሳን ውስጥ በይበልጥ መታየት ተገቢ ያደርገዋል።

በሌሎች ዘመናት አዘውትሮ ካለመኖሩ ጋር ሲነጻጸር የመንፈስ ቅዱስ ሙላት በሺህ ዓመቱ መንግሥት ዘመን የተለመደ ይሆናል። የሚገለጠውም በአምልኮና ጌታን በማመስገን፤ እንዲሁም በፈቃደኝነት በመታዘዝ፤ በመንፈሳዊ ኃይልና በውስጣዊ የሰው ለውጥ ነው (ኢሳ. 32:15፤ 44:3፤ ሕዝ. 39:29፤ ኢዩ. 2:28-29)። ባለንበት ዘመን ካለው መንፈሳዊ ግድየለሽነት፤ መቀዝቀዝና ዓለማዊነት አንጻር ሲታይ መንፈሳዊ ጥማት፤ የእግዚአብሔር ፍቅር፤ ቅዱስ ደስታ፤ ሁለንተናዊ መንፈሳዊ ግንዛቤ፤ እንዲሁም ከቅዱሳን ጋር አስደናቂ የሆነ ኅብረት ይኖራል። በጥንትዋ ቤተ ክርስቲያን ይታይ የነበረው መንፈሳዊ አንድነትና በረከት በሺህ ዓመት መንግሥት ዘመንም በዓለም ሁሉ የሚኖሩ ቅዱሳንን ኅብረት የሚያሳይ ይሆናል። ትኩረቱ በጽድቅ፤ በሕይወትና በመንፈስ ደስታ ላይ ነው።

የመንፈስ ቅዱስ ሙላት በክርስቶስ ላይም ይሆናል (ኢሳ. 11:2)፤ በርሱነቱና ምድርን በጽድቅ በመግዛቱ አማካይነትም ይገለጣል። የሺህ

ዓመት መንግሥት ዘመን ዘላለማዊው መንግሥት ከመምጣቱ በፊት የእግዚአብሔር ልብ የሚገለጥበት የመጨረሻ ዘመን ነው። በእርሱም እግዚአብሔር አፍቃሪ፣ ጻድቅ፣ የደስታና የሰላም ሁሉ ምንጭ ሆኖ ይገለጣል። በዚያ ዘመን መጨረሻ ገደማ ሰዎች የኃይሉን የከበረ ማረጋገጫ ካዩ በኋላ እንኳ ለመታዘዝ ፈቃደኞች ባለመሆን በልባቸው በእግዚአብሔር ላይ እንደሚያምፁ እናያለን። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ከተጠቀሱትና በአሁኑ ጊዜ ሲሠሩ ከምናያቸው የመንፈስ ቅዱስ አገልግሎቶች ሁሉ፣ በጸጋ ስፍራ ዘመን ያለውን የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት ሳይጨምር ሁሉም አገልግሎቶች በሺሁ ዓመት ዘመን ይገኛሉ። በዓለም ላይ ክህደት እየጨመረ በሚሄድበትና የመንፈስ ቅዱስ ማደሪያ የሆኑ ሰዎች እንኳ ለመንፈስ ቅዱስ ግድየለሽነትን በሚያሳዩበት ወቅት ብንኖርም፣ ሊመጣ ስላለው ዘመን ሁኔታ አርቀን ለመመልከት እንችላለን። የመግዛት መብት ያለውን ኢየሱስ ክርስቶስን ስንጠብቅ በውስጣችን ላደረው መንፈስ ቅዱስ ራሳችንን ብንሰጥና በእርሱ ብንደገፍ፣ መንፈስ ቅዱስ በልባችን ሊያፈራና የዚህ ፍሬ ጣፋጭ ሽታም በሕይወታችን ሊገኝ ይችላል።

— ክፍል ሰባት —

ታሪክ

የመንፈስ ቅዱስ ትምህርተ- ሃይማኖት አጭር ታሪክ

የመንፈስ ቅዱስ ትምህርተ-ሃይማኖት በአብዛኛው በቅዱሳት መጻሕፍት ላይ የሚደረግ ጥናት ነው። ይህን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት የመረዳት ችግር በተማሩ ሰዎች ዘንድ እንኳን ይታያል። ይህ የሚሆነው ከእውቀት ማነስ ሳይሆን፤ ቅዱሳት መጻሕፍት ስለ መንፈስ ቅዱስ የሚሰጡትን ቀጥተኛ ትምህርት ካለመረዳት ነው። የመሠረታዊው ትምህርት ታሪክ ይበልጥ ግልጽ የሚሆነው በቅድሚያ ቅዱሳት መጻሕፍትን፤ ቀጥለን ደግሞ ታሪኩን በጥንቃቄ ስናጠና ነው። ስለ መንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ታሪክ በርካታ ሥነ-ጽሑፎች አሉ።\$

በዚህ ክፍል አጠር ብሎ የቀረበው አሳብ፤ ሌሎች የደከሙበት ሲሆን፤ በጣም አስፈላጊ የሆነ ማጠቃለያ ተሰጥቶታል። በመሆኑም ዋና ዋና የሆኑ ሰፊ ሥራዎችን ማንበብ ለማይችሉ ሰዎች የሚረዱ ጎላ ጎላ ያሉ ነጥቦችና ማረጋገጫዎች ቀርበዋል።

የመንፈስ ቅዱስን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ታሪክ ያየን እንደሆነ በቀላሉ በታሪክ ወቅቶች ሊከፋፈል የሚችል አይደለም።

ከመጀመሪያው አንሥቶ ዋና ዋናዎቹ ገጽታዎች በቀድሞ አባቶች እእምሮ ውስጥ የነበሩ ሲሆን፤ በተለያዩ መንገዶች ተገልጠዋል። ቴክኒካዊ የሆኑት ቃላት ግን ቀስ በቀስ የተቀመሩ ናቸው። የአብዛኛዎቹ ክፍፍል የተመሠረተው የቀድሞ አባቶች በሚያምኑበት ነገር ሲሆን፤ ያ ወደ ሥነ-መለኮት ትምህርት መግለጫነት አልተለወጠም። ቢሆንም የዚህን ትምህርተ-ሃይማኖት ታሪክ የራሳቸው ባሕርይ ባላቸው ስምንት ክፍሎች መክፈል ይቻላል፡-

1. ቅድመ ኒቅያ ዘመን (100-300)፤
2. የኒቅያ ዘመን (300-325)፤
3. ድህረ ኒቅያ ዘመን (325-451)፤
4. መካከለኛው ዘመን (451-1100)፤
5. ቅድመ ተሐድሶ ዘመን (1100-1517)፤
6. የፕሮቴስታንት ተሐድሶ ዘመን (1517-1600)፤
7. ድህረ ተሐድሶ ዘመን (1600-1800)፤
8. የአሁኑ ዘመን (1800-)።

1. ቅድመ ኒቅያ ዘመን

በ325 ዓ.ም. ከተካሄደው ከኒቅያ ጉባዔ በፊት የነበሩት ዘመናት በአጠቃላይ ሲታዩ፤ መሠረታዊ የእምነት ትምህርቶች የተቀነባበሩባቸውና ዝግጅት የተደረገባቸው ቢሆኑም፤ በተለይ የመንፈስ ቅዱስን መለኮትነት በሚመለከት በርካታ ምስክርነት የተሰጠባቸው ናቸው። የመንፈስ ቅዱስን መሠረታዊ የእምነት ትምህርቶች በሚመለከት ልዩነት የነበረ ቢሆንም፤ ከሥነ-መለኮት ትምህርት ይልቅ ለተግባራዊና ለመንፈሳዊ ገጽታው ትኩረት የተሰጠበት ዘመንም ነው። የመንፈስ ቅዱስ ትክክለኛ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ባጠቃላይ ተቀባይነት ያገኘው፤ በሚከተሉት ነገሮች አማካይነት በተገኘው ምስክርነት ነው፡- (1) የጥምቀት ሥርዓተ ደንብ፤ (2) የሐዋርያት የእምነት መግለጫ፤ (3) ቀደም ሲል የነበሩ መዝሙሮችና ቅዳሴዎች፤ (4) ቀደም ሲል በተከሠቱ ስሕተቶች ላይ ቤተ ክርስቲያን ያቀረበችው ጽኑ ተቃውሞ። በሁለተኛውና በሦስተኛው ምዕተ ዓመት የነበሩ ቀደምት ጸሐፊዎች የተጠቀሙበት የቋንቋ ዘዴ ሁልጊዜ ትክክል ባይሆንም፤ ዓላማቸው ከቅዱሳት መጻሕፍት አሳብ ላለመራቅ እንደነበር ግልጥ ነው። ምስጋናና ክብርንም ሁሉ ለመንፈስ ቅዱስ፤ ለአብና ለወልድ ይሰጡ ነበር። የኑፋቄ አመለካከት የነበራቸው እንደ ግናስቲኮች [Gnostics/ ናስቲክስ]፤ ኢቦናይቶች [Ebionites] እና የስምዖን ማግነስ [Simon Magnus] ተከታዮች የሆኑ ክፍሎች፤ ሁልጊዜ የነበሩ ቢሆንም፤ በአጠቃላይ ከክርስቲያናዊው ኅብረት የተወገዱ ስለነበሩ ከቤተ ክርስቲያን ውጭ እንደሆኑ መቁጠር ይቻላል።

ስለ መንፈስ ቅዱስ መለኮትነት የተሰጡ ቀደምት ምስክርነቶች በርካታ ናቸው። ፊሸር [Fisher] እንደተባለው ሰው አመለካከት፤ “የመንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውናና የተለየ ሥራውን አግናጢዮስ [Ignatius] መንፈሳዊ መምህር በግልጥ አቅርቦታል።” የሮማው ቀሌምንጦስ [Clement] (100 ዓ.ም.) ሲጽፍ፤ “አንድ አምላክ፤ አንድ ክርስቶስና ለእኛ የፈሰሰ አንድ የጸጋ መንፈስ የለንምን?” ብሏል። እንደ ስሚተን አመለካከት፤ ጁስቲን ማርቲር [Justin Martyr] የተባለው ሰው፤ “መንፈስ ቅዱስ የራሱ የተለየ አካላዊ ሕልውና እንዳለው ጽኑ ምስክርነት የሰጠ ነው።” ኤሬኔዎስ [Irenaeus]፤ መንፈስ ቅዱስ የአብና የወልድ ጥገኛ፤ ወልድም የአብ ጥገኛ እንደሆነ አድርጎ ቢናገርም፤ የመንፈስ ቅዱስን መለኮትነትና ዘላለማዊነት አረጋግጧል። የእስክንድርያው ቀሌምንጦስ (150-215) የአብን፤ የወልድን፤ የመንፈስ ቅዱስን “ሥሉስነት” በሚመለከት የተናገረ ሲሆን፤ መንፈስ ቅዱስ ግን በራሱ አካል መሆኑን

አረጋግጧል። ስሜተንም፡ “በ175 ዓ.ም. የነበረው የአንጾኪያው ቴዎፍሎስ [Theophilus of Antioch] በእግዚአብሔር ውስጥ ሦስትነት እንዳለ ይናገራል” ብሏል። ተርቱሊያን [Tertulian] መለኮታዊ ባሕርይን ለመግለጥ (160-220 ዓ.ም.) ሥላሴ የሚለውን ቃል ለመጀመሪያ ጊዜ በመጠቀሙ ባለውለታችን ነው።

ከቀደሙት ምሁራን በቀጥታ ከሚጠቀሱት ቁምነገሮች ሌላ፡ በጸሎት መጻሕፍት ውስጥም በጣም ጠቃሚ ነገሮች ተገኝተዋል። ስለዚህ ጉዳይ ግሪፊፊስ ታሙስ [Griffith Thomas] የሚከተለውን ተናግሯል፡- “ብዙ አሳብ ባልነበረበት በዚህ ዘመን እውነተኛውን የመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት በሚመለከት ጥንካሬ ያለው መረጃ የሚገኘው፡ በቤተ ክርስቲያን የጸሎት ሕይወት ውስጥ ነው። በክርስቲያኑ ማሳበረሰብ ዘንድ ያለውን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት እውነታ በሚመለከት የሕይወት ልምምድ ከሁሉም የተሻለ ምስክር መሆኑ ተረጋግጧል። በዘመናችን ያለችውን ቤተ ክርስቲያን ሕይወት የሚመለከቱት ማስረጃዎች ሁሉ ስለ እግዚአብሔር መንፈስ እውነተኛነት አጠያያቂ ያልሆነ ምስክርነት ይሰጣሉ።” ስዊትም [Swete] ወደዚሁ ተመሳሳይ መደምደሚያ የሚያደርስ ምስክርነት ሰጥቷል፡- “የጥንት ቤተ ክርስቲያን የጸሎት ቋንቋ፡ መሪ የሆነ የመሠረታዊ የእምነት ትምህርቷ መግለጫ እንደነበረ እርግጥ ነው። በክርስቲያን ሃይማኖታዊ ሕይወት ውስጥ ለሥላሴ የሚሰጥ አምልኮ የቤተ ክርስቲያን ቀናናዊ ትምህርት ከመሆኑ በፊት እንኳ ነበር።”

በሁለተኛውና በሦስተኛው ምዕተ ዓመት የተከሠተው የኑፋቄ ማዕበል፡ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ችሏል በመባል ፋንታ ተገቢ ትኩረት እንዲሰጠው አድርጓል። ግናስቲኮችና ሌሎች መናፍቃን ከመንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ይልቅ ለክርስቶስ አካላዊ ሕልውና የበለጠ ትኩረት እንዲሰጠው አድርገዋል። ይህ እንቅስቃሴ መደበኛ የሆነው የኒቅያ የሃይማኖት መግለጫ አጀማመር ከከፍተኛ ነጥብ ላይ እንዲደርስ አድርጓል። በ151-171 ዓ.ም. ገደማ የተነሣው የሞንታኒስ ትምህርት [Montanism/ሞንታኒዝም] የመንፈስ ቅዱስን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ለያዙ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ወሳኝ የሆነ የመጀመሪያ ድል አስገኝቷል። ሞንታኒስ [Montanus] ራሱን ከሐዋርያት ጋር በማመሳሰል ልክ እንደነሱ መንፈስ ቅዱስን፡ መንፈሳዊ ስጦታዎችን፡ የሐዋርያነትን ሥልጣን፡ እና የተለየ መገለጥን የሚቀበል እንደሆነ አድርጎ ይቆጥር ነበር። ይህ እንቅስቃሴ አስቀድሞ የነበረውን የቤተ ክርስቲያን ድርጅት በመቃወም የተከሠተ ሲሆን፡ ተርቱሊያን ጭምር የሚገኝባቸው በርካታ ተከታዮችን አፍርቷል። የመንፈስ ቅዱስን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት በሚመለከት እውነትን ለማጽናት ሲባል ነበር የቅዱሳት መጻሕፍት መዘጋት ወይም

ፍጻሜ የሆነው። የመንፈስ ቅዱስ ሥራም አዲስ መገለጥን ከመስጠት ይልቅ ስለተሰጡት መገለጦች አብርሆት መስጠት እንደሆነ የታመነበት ጊዜም ነበር። ይህም እውነተኛ መንፈሳዊ ምሥጢራትን ከሐሰተኞቹ ለመለየት መሠረት ጣለ። ስሜተን ስለዚህ ጉዳይ ዐቢይ የሆነ ጥያቄ በማንሣት እንዲህ ሲል መልሱን ሰጥቷል፡- “የቅዱሳት መጻሕፍት ዝርዝር ካበቃ በኋላ ቤተ ክርስቲያን ቅጽበታዊ የሆነ ሌላ ተጨማሪ መገለጥ ወይም የነቢያት ራእይ መጠበቅ አለባትን? የጥንቷ ቤተ ክርስቲያን ሞንታኒስቶንን [Montanists] በመቃወም አሉታዊ መልስ ሰጥታለች። ይህም እግዚአብሔር ምን ለመሥራት ይችላል? የሚል ጥያቄ ሳይሆን፤ ቃሉ በጽሑፍ ከሚነግረን ሌላ መንፈስ ቅዱስ መገለጥን ከፈቃዱ ምክር ይሰጣል ወይ” የሚል ነው። ይህ ዘመን ስለ መንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት የሚያበረክተው ጠቃሚ አስተዋጽኦ፤ ስለ መንፈሳዊ ስጦታና ስለ ተአምራዊ መገለጥ የተሰጠው የተሟላ ማጠቃለያ ነው። የጥንት ቤተ ክርስቲያን አቋሟን እንዲህ በማለት ገልጣለች፡- “ያልተለመዱ ታላላቅ ስጦታዎች የቤተ ክርስቲያን ቋሚ ሀብት ይሆኑ ዘንድ የተሰጠ ተስፋ የለም።”

በዚህ ዘመን ለመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት እጅግ አስፈላጊ የሆኑት የመንፈስ ቅዱስን አካላዊ ሕልውና የሚመለከቱት ውዝግቦች ነበሩ። አብዛኛውን ጊዜ የተካሄደው ክርክርና ውይይት ያተኮረው፤ በወልድ ማለትም በሁለተኛው የሥላሴ አካል ላይ ቢሆንም፤ እርሱን በሚመለከት የሚሠራው ስሕተት በሦስተኛው የሥላሴ አካል ላይም እኩል እንዲሠራ አድርጓል። በዚህ ዓይነት የተነሡት ሁለት ዋና ዋና ስሕተቶች በሰባሊያኒዝም [Sabellianism] እና ከእርሱ በቀደሙት ተመሳሳይ ክፍሎች ሲሆን፤ ሁለተኛው ደግሞ አርያኒዝም [Arianism] ነው።

ሰባሊያኒዝም እግዚአብሔር ሦስት አካላዊ ሕልውና እንዳለው የሚክድ ሲሆን፤ አብ፤ ወልድ፤ መንፈስ ቅዱስ እግዚአብሔር ራሱን የገለጠባቸው የተለያዩ ስልቶች ናቸው ይላል። በሌላ በኩልም አርያኒዝም የግኖስቲሲዝምን [Gnosticism/ኖስቲሲዝም] ስሕተት በመደገፍ፤ ወልድ የራሱ የሆነ አካላዊ ሕልውና እንዳለው ቢቀበልም፤ ወልድና መንፈስ ቅዱስ ፍጡሮች ናቸው ብሏል። ሰባሊያኒዝም የተስፋፋው በሦስተኛው ምዕተ ዓመት መጀመሪያ ላይ በሕዝብ ዘንድ መታወቅ በጀመረው ሰባሊዩስ [Sabellius] በተባለው ሰው ነው። ይህ ሰው ቀደም ሲል ተርቱሊያን የተባለው ሰው ሥላሴን በሚመለከት ሞናርኪያኒዝም [Monarchianism] ብሎ የሰየመውን አሳብ ወስዷል። እነዚህ ክፍሎች “አሉጊ” [Alogi] በሚል ስም በመጀመሪያ በ170 ዓ.ም. በትንሿ እስያ የተነሡት፤ ክርስቶስ

በእግዚአብሔር ተመርጦ በማደጎ መልክ የእግዚአብሔር ልጅ የሆነ ሰው ነው። በሚል አሳብ መሠረትነት ነበር። ነገር ግን ይህ “የሰብዓዊ መልክ” ያለው የሞዳሊዝም ትምህርት [Modalism] በሁለተኛው ምዕተ ዓመት ገደማ አከተመ። ሦስቱ አካላት የመግለጫ ሞዴሎች (ዓይነቶች) ናቸው። የሚል አቋም ይዞ በ200 ዓ.ም. ገደማ ሌላው ዓይነት ሞዳሊዝም ከፕራክሲዮስ [Praxeus] ብቅ አለ። የዚህ ክፍል ተከታዮች አመለካከት የተወለደው መከራ የተቀበለውና የተሰቀለው አብ ራሱ ነው ወደሚል አሳብ ስለሚያመራ “ፓትሪፓሺያኒስቶች” [Patripassionists] በመባል ይታወቃሉ።

የሰባሊሳውያንን ኑፋቄ ማወቅ በጣም አስፈላጊ የሚሆነው ተከታዮቹ ዘመናዊውን የዩኒተሪያኒዝም አስተሳሰብ ጀማሪ በመሆናቸው ብቻ ሳይሆን፤ በርካታ ተከታዮችን በቤተ ክርስቲያን ያገኘ፤ በሥላሴ ትምህርት ላይ ትልቅ ስሕተት ያስከተለ የመጀመሪያ ትምህርት በመሆኑም ነው። ስሜተን እንዳለው፡- “በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ለመግባት ዕድል ያገኘ፤ የመጀመሪያው፤ ወይም ከመጀመሪያዎቹ ስሕተቶች አንዱ ሥላሴን የሚመለከተው ነው። ዘመናዊ አስተሳሰብ ወደዚያ ለመመለስ ዝግባሌ ያሳየበት ስሕተትም ነው።”

በዚህ የሞዳሊዝም አመለካከት ላይ ከፍተኛ ተቃውሞ ተሰንዝሯል። ተርቱሊያንም በኃይል የተቃወመው ሞንታኒዝምን በከፊል ያወግዝ ስለነበር ነው። የእስክንድርያ ጳጳስ የነበረው ዲዮናስዮስ [Dionysius] መሪዎችን በማስጠንቀቅና በመጨረሻም በጽሑፍ ይህን ትምህርት መቃወሙን አሳይቷል። የመቃወሚያ ጽሑፉ ግን ለዘብ ባለ ቃል የተጻፈ በመሆኑ እርሱ ራሱ አርያኒዝምን ይከተላል ተብሎ እንዲከሰስ አድርጎታል። ይህ እንቅስቃሴ ከተመረመረ በኋላ በ261 ዓ.ም. ሰባሊዮስ በውግዘት ተወግዷል። ቤተ ክርስቲያንም አርዮሳውያን ስለ ሥላሴ ባላቸው አመለካከትና በኋላ ደግሞ መቅደናውያን [Macedonians] የሚባሉ የመንፈስ ቅዱስን መለኮታዊነት የሚክዱ፤ በከፊል የአርዮሳውያን [Semi-Arians] አስተሳሰብ ያላቸውን ሰዎች ትምህርት ማስተካከል ነበረባት።

2. የኒቅያ ዘመን

“የአርዮስ ክርክር” የሚለውን ስያሜ ያስገኘው አርዮስ የተባለው ሰው፤ በእስክንድርያ የሚያስተምር የቤተ ክርስቲያን መሪ ነበር (በ336 ዓ.ም. ገደማ)። ሰባሊሳውያን ስለ ሥላሴ የሰጡትን መግለጫ የተቃወመ ቢሆንም፤ ወልድና መንፈስ ቅዱስ ፍጡሮች ናቸው ብሎ ስለ ወልድና

መንፈስ ቅዱስ ጥገኝነት በመግለጥ፤ ከአብ ጋር ያላቸውን እኩልነት ክዷል። ስሜተን የአርዮስን አመለካከት እንደሚከተለው አጠቃሎታል፡- “መለኮትና ከአንድ አካል የመውጣት አሳብ የሚጋጩ ናቸው በማለት አጥብቆ ተቃውሟል። በአርዮስና ስለ እርሱ ጥልቅ እውቀት ያለው ዩኖሚዮስ [Eunomius] የሚሰነዝሩትን በርከት ያሉ መከራከሪያ ነጥቦች አትናቴዎስ፤ ባስልዮስ [Basil]፤ የእንዚናዙ ጎርጎርዮስ [Gregory of Nazianus] በሁለት ነጥቦች የተመረኮዘ ነው ለማለት ይቻላል በማለት እንደሚከተለው አስቀምጠውታል። ዘላለማዊነት ያለው እና ጥገኛ ካልሆነ አንድ ነገር አንድ አካል ሲወጣ፤ ያ አካል የጥገኛ ስለሆነ፤ ይህን ባሕርይውን ትቶ ዘላለማዊ ሊሆን አይችልም ለማለት እንደሞከሩ ገልጠዋል። አንድ የሆነው መለኮታዊ ባሕርይ በአብ፤ በወልድ፤ በመንፈስ ቅዱስ የጋራ ነገሮች ሁሉ ውስጥ መኖሩን ለማስረዳት መጽሐፍ ቅዱስ በማስረጃነት የሚያንፀባርቃቸውን ነገሮች ቁርጥ ባለ መንገድ ሽሯል።” የመንፈስ ቅዱስንም መሠረታዊ የእምነት ትምህርት በሚመለከት የአርዮስ አቋም መንፈስ ቅዱስ በልጁ (በወልድ) የተፈጠረ ነው የሚል ይመስላል። ይህም ማለት እርሱ በፍጡር የተፈጠረ ነው ማለቱ ነው። ስሜተን እንዳለው፡- “በኢጲፋጒዮስም” [Epiphanius] ሆነ በአውግስጢኖስ እንደተገለጠው፤ አርዮስ መንፈስ ቅዱስን ወልድ ፈጠረው በማለት በፍጡር የተፈጠረ እንደሚያደርገው በማያጠራጥር መልኩ ገልጦታል። እንደ አርዮስ እምነት የእግዚአብሔር ልጅ ከፍጡር የተሻለ ስፍራ የለውም። መንፈስ ቅዱስ በወልድ ከተፈጠረ ወልድ ራሱ ፍጡር በመሆኑ መንፈስ ቅዱስም በፍጡር የተፈጠረ ይሆናል ማለት ነው።”

በ325 ዓ.ም. በኒቅያ ጉባዔ በተካሄደው ሰፊ ውይይት “ሁሉ በእርሱ ተፈጥረዋል” በሚለው ቃል መሠረት፤ መንፈስ ቅዱስ በወልድ ተፈጠረ የሚለው የአርዮስ አቋም ይፋ ወጣ። የኒቅያ ጉባዔ የእምነት መግለጫ ከአብ ጋር እኩልነትን ስለሚካፈለው ስለ ወልድ መለኮትነትና ዘላለማዊነት ግልጥ የሆነ የእምነት መመሪያ ቢያወጣም፤ ስለ መንፈስ ቅዱስ የገለጠው ግን፤ “በመንፈስ ቅዱስ አምናለሁ” የሚል ቃል ብቻ ነው። ጉዳዩ እንዲህ በቀላሉ ስለመቅረቡ ብዙ መግለጫዎችና ማብራሪያዎች መስጠት ቢቻልም፤ ጉባዔው ወልድን የሚመለከቱ መሠረታዊ የእምነት ትምህርቶችን ለማቀነባበር ብዙ ውይይቶችን እንዳካሄደ ይጠቁማል። ደግሞም በቀጠሉት ጎምሳ ዓመታት እንደታየው የመንፈስ ቅዱስን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ለመረዳት ቤተ ክርስቲያን ገና አለመብሰሏን የሚያሳይ ሊሆን ይችላል። በዚህ ምክንያት ነው የመጨረሻውን ግልጥ የእምነት መግለጫ ለማውጣት ሌላ ተጨማሪ ክርክርና ኑፋቄ እንዲነሣ ያስፈለገው።

3. የድህረ ኒቅያ ዘመን

የድህረ ኒቅያ ዘመን በሁለት የተከፈለ ነው። እነርሱም የመጀመሪያው በ325 ዓ.ም. ከተደረገው የኒቅያ ጉባዔ ጀምሮ በ381 ዓ.ም. በቁስጥንጥንያ እስከተካሄደው ጠቅላላ ስብሰባ የሚሄድ ሲሆን፤ ሁለተኛው ደግሞ ከ381 ዓ.ም. ጀምሮ በ451 ዓ.ም. በኬልቄዶን [Chalcedon] እስከተካሄደው ጉባዔ የሚዘልቅ ነው። ከኒቅያ ጀምሮ እስከ ቁስጥንጥንያው ጉባዔ ድረስ የነበረው ኅምሳ ዓመት በመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ላይ አለመረጋጋትና ጥርጥር የበዛበት ነበር። የሽግግር ወቅት ከመሆኑም ሌላ በመቅዶንዮስ [Macedonius] የተጀመረው የመቅዶናውያን የእምነት ክፍል ውዥንብሩን አባባሰው። መቅዶንዮስ የተባለው ሰው አቋሙን ወይም አመለካከቱን በሚገባ ሳይገልጥ መንፈስ ቅዱስ ፍጡር ብቻ ነው በሚለው ትምህርቱ ገፋበት። በመንፈስ ቅዱስ መለኮታዊነት ላይ የተነሣው ተቃውሞ ሽንጣቸውን ገትረው ለእምነቱ የሚከላከሉ እንደ አትናቴዎስ፤ ባስልዮስ፤ የእንዚናዙ ጎርጎርዮስ፤ እንዲሁም የኑሲሱ ጎርጎርዮስ [Gregory of Nyssa] ያሉትን ሰዎች አስነሣ። እነዚህ ሰዎች የመንፈስ ቅዱስ መለኮትነት ሁሉን አዋቂ፤ ሁሉን ቻይና፤ በሁሉ ስፍራ የሚገኝ መሆኑንና ግርማውም በመንፈስ ቅዱስ ላይ መኖሩን በማስረዳት መንፈስ ቅዱስ ከአብና ከወልድ ጋር ያለውን እኩልነት ያለ ምንም ስሕተት ለሚያሳየው ለጥምቀት መመሪያ ልዩ ትኩረት በመስጠት አሳይተዋል ሲል ስሚተን ይገልጣል። ለአንዳንዶች ግን ቅዱሳት መጻሕፍት ስለዚህ ርእስ የሚሰጡት ምስክርነት ግልጥ ስላልሆነ ችግሩን ለመፍታት የበለጠ ውይይት ያስፈልጋቸው ነበር።

ከዚህ የሚቀጥለው ዓረፍተ ነገር በ381 ዓ.ም. በቁስጥንጥንያ የተደረገው ጉባዔ በኒቅያ የእምነት መግለጫ ስለ መንፈስ ቅዱስ በተጻፈው ላይ የታከለ ነው፡- “ሕይወት ሰጪና ጌታ ከአብ በመውጣት ከአብና ከወልድ ጋር ሊመለከና ክብር ሊሰጠው የሚገባ በነበረው የተናገረ።” ይህ ዓረፍተ ነገር መንፈስ ቅዱስ እግዚአብሔር ነው፤ ወይም ከአብና ከወልድ ጋር የጋራ ሕልውና አለው ባይልም የመቅዶናውያንን ኑፋቄ የተቃወመቸውን ቤተ ክርስቲያን በሚመለከት በመንፈስ ቅዱስ መለኮትነት ላይ የተፈጠረውን ችግር ያስወገደ መሆኑ ግልጥ ነው።

ከ381-451 ዓ.ም. የነበረው ሁለተኛ ዘመን የመንፈስ ቅዱስን መለኮትነት ትምህርት ያስፋፋ ነበር። በ451 ዓ.ም. የተካሄደው የሮም፤ የኢየሩሳሌም፤ የቁስጥንጥንያ፤ የአንጾኪያ አብያተ ክርስቲያናት ጋላፊዎች የተካፈሉበት ጉባዔ ከዚያ ቀደም የነበሩት ጉባዔዎች የደረሱበትን

አረጋግጧል። በዚህ ዘመን በመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርቶች ላይ ደደረግ የነበረው ውይይት መለኮትነቱ ከአብና ከወልድ የመሥረፁ ጉዳይ ተላልፎ ነበር።

4. መካከለኛው ዘመን

በ381 ዓ.ም. በቁስጥንጥንያ የተካሄደው ጉባዔ መንፈስ ቅዱስ የሠረፀው (የወጣው)፤ ማለትም አካላዊ ሕልውናውን ያገኘው ከአብ ነው የሚል ግልጽ ዓረፍተ ነገር አስፍሯል። መንፈስ ቅዱስ ከወልድ ስለ መሥረፁ ግን የተናገረው እንዳችም ነገር የለም። በ431 ዓ.ም. በኤፌሶን ከተካሄደው ጉባዔ በፊት የቤተ ክርስቲያን መሪዎች በሙሉ መንፈስ ቅዱስ ከአብና ከወልድ ስለመስረፁ ያላቸው አቋም አንድ ይመስል ነበር። ስሟተን ከጽሑፎቻቸው በመጥቀስ እንዳረጋገጠው አትናቴዎስ፤ ዲዲሙስ [Didymus]፤ ኢጲፋኒዩስ፤ የኒሱሱ ጎርጎርዮስ፤ ባስልዮስ፤ አውግስጢኖስና ሌሎችም ይህን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ለማስተማር በአንድ ድምፅ ተስማምተው ነበር። ስሟተን ሲያጠቃልል፡- “የግሪክ ቤተ ክርስቲያን በደኅናው ጊዜም ቢሆን ምንም ጥርጣሬ አልነበራትም። በ4ኛው ምዕተ ዓመት ታላቅ መሠረቷን ያስፋፋችበትና መንፈስ ቅዱስ የሠረፀው ከአብና ከወልድ ነው ያለችበት ጊዜ ነበር።”

የዚህ ትምህርት ተቃራኒ የሆነውና ወደ እኛ የደረሰው ነገር የተነሣው ከ431 ዓ.ም. ጀምሮ በቴዎዶሪጦስ [Theodoret] አማካይነት ሲሆን፤ አሳቡም መንፈስ ቅዱስ የሠረፀው ከወልድ ነው የሚል ነበር። ይህ ውዝግብ በተለይ በ589 ዓ.ም. በቶሌዶ ጉባዔ በኃይል እስከተጠጠረ ድረስ ቆጠለ። ጉባዔው ምዕራባውያን አብያተ ክርስቲያናትን ብቻ ያቀፈ ሲሆን፤ በኒቅያና በቁስጥንጥንያ በነበረው ጉባዔ የእምነት መግለጫ ላይ “ከልጁም” [‘ፊሊዮክዌ’] የሚል ቃል በመጨመር መሥረፅን የሚመለከተው ዓረፍተ ነገር “የሠረፀው ከአብና ከወልድ ነው” የሚል እንዲሆን አድርጓል።

መንፈስ ቅዱስ የሠረፀው “ከልጁም” ነው በሚለው አሳብ ላይ የተነሣው ይህ ውዝግብ በሁሉም አብያተ ክርስቲያናት ስምምነት መለወጥ የነበረበትን የእምነት መግለጫ ምዕራባውያን አብያተ ክርስቲያናት ብቻቸውን ለመለወጥ ታግለዋል በሚል በቂ መነሻ በምሥራቃውያን አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ ወዲያውኑ ተቃውሞና ጥላቻን አስነሣ። ይህም ሆኖ የሮም ጳጳሳት ለውጡን ለመቀበል በጣም ቢዘገዩም፤ ምዕራባውያን አብያተ ክርስቲያናት ወዲያውኑ በቤተ ክርስቲያን የቅዳሴ ሥርዓታቸው ላይ ጨመሩት። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የግሪክ አብያተ ክርስቲያናት መንፈስ ቅዱስ

ከአብ እንጂ፤ ከወልድ መሥረፁን የማይቀበሉ ሆኑ። በ867 ዓ.ም. ፎቲየስ [Photius] የተባለው ሰው የግሪክ ቤተ ክርስቲያንን አቋም በመደገፍ ምዕራባውያን አብያተ ክርስቲያናትን ቅር ያሰኘ ሲሆን፤ በዚህም ምክንያት በ1054 ዓ.ም. በዚህ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ረገድ የተፈጠረው ችግር በምዕራብና በምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት መካከል ላለው ልዩነት ዋና መሠረት ሆነ።

በ1439 ዓ.ም. በሁለቱም አብያተ ክርስቲያናት ተቀባይነት ያለው የእምነት መግለጫ ለማውጣት መከራ ቢደረግም፤ ፍጻሜው እንደተጠበቀው ሳይሆን ቀረና በ1453 ዓ.ም. የምሥራቁ ንጉሣዊ አገዛዝ ሲፈራርስ ፍሬ አልባ ሆነ። የግሪክ ቤተ ክርስቲያን እስካሁንም ድረስ የምዕራብ ቤተ ክርስቲያንን አቋም እንደ ኑፋቁ ትቆጥረዋለች። የምዕራብና ምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት የመንፈስ ቅዱስን መለኮትነት፤ እንዲሁም ከአብና ከወልድ ጋር እኩል ኃይልና ክብር ያለው መሆኑን ተቀብለው ስለነበር፤ የጥንት አብያተ ክርስቲያናት ስለ መንፈስ ቅዱስ ስርፀት ያካሄዱት ክርክር የማያስፈልግና ፍሬ አልባ ነበር። ይህ ክርክር እየቀነሰ በመጣ ቁጥር፤ የዚህ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ታሪክ ትኩረት በመንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ላይ ከመሆን ይልቅ ወደ ሥራው እየሆነ ሄደ። የቤተ ክርስቲያን ትኩረት በተለይ የመንፈስ ቅዱስ ዋና ሥራ ሥርየት ያስገኘ ጸጋ ነው በሚለው የአውግስጢኖስ አስተሳሰብ ላይ ሆነ (354-430 ዓ.ም.)። ምዕራባውያን አብያተ ክርስቲያናት ስለ ሰውና ስለ ኃጢአት ለነበራቸው መሠረታዊ የእምነት ትምህርት በከፍተኛ ደረጃ ለየት ባለ ሁኔታ ቅርፅ የሰጠው አውግስጢኖስ ነው። የምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን ኃጢአትን በሚመለከት ያላት አስተሳሰብ ደካማ በመሆኑ፤ በጽድቅ ለመኖር ሰው ተፈጥሯዊ የሆነ ፈቃድ አለው ብላ ታምናለች። የምዕራብ ቤተ ክርስቲያን የሰውን ጠቅላላ የውድቀት አሳብ ሰፋ በማድረግ ለማጤንና፤ ሰው ለመዳን እና ለማመን የእግዚአብሔር ጸጋ ያስፈልገዋል የሚለውን አሳብ አስፋፍታለች። ስሜተን እንደጠቆመው፤ የምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን አቋም በታሪክዋ ሁሉ ከሚገባ በላይ የግሪክ ፍልስፍና ተጽዕኖ የተደረገበት ሲሆን፤ ሰውን ከፍ አድርጎ ኃጢአትን የሚያሳንስ ነው። ታላቁ ክሪሶስቶም [Chrysostom] ለምሥራቅ የሥነ-መለኮት ዋና ምሳሌ ሲሆን፤ ከእርሱም ጋር የኢየሩሳሌሙ ቄርሎስ [Cyril]፤ የእንዚናዙ ጎርጎርዮስ፤ ባስልዮስና ሌሎችም ይገኛሉ። በምዕራብ ግን ስለ ጸጋ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት አውግስጢኖስ ጽኑ አቋም የወሰደ ሲሆን፤ አቋሙም በፕሮቴስታንት ተሐድሶ ውስጥ እንደገና በእጅጉ ታይቷል።

የፐሌጂያን ውዝግብ ነው ችግሩን ይፋ እንዲወጣ ያደረገው። ፐሌጂያስ [Pelagius] የተባለው የእንግሊዝ መነኩሴ በ400 ዓ.ም. ወደ ሮም ሄዶ የውርስን ኃጢአት የሚቃወም ንድፈ አሳብ በማንፀባረቅ “ሰው ከመለኮታዊ ጸጋ ውጪ እንኳ፥ በጎ ለማድረግ ይችላል” በማለት የአዳም ኃጢአት ራሱን ብቻ የሚመለከት ጉዳይ ነው ብሏል። አውግስጢኖስ ከኃጢአት ጋር የነበረው ልምምድና ያደረገው የሥነ-መለኮት ጥናት ይህን ኑሓቄ ለመቃወም አስችሎታል። ስለዚህ ጉዳይ የነበረው ክርክር ከ411 ዓ.ም. ጀምሮ በ431 ዓ.ም. በኤፌሶን ጉባኤ መፍትሔ እስካገኘ ድረስ እየተባባሰ ሄዶ ነበር። በ431 ዓ.ም. በኤፌሶን በተደረገው ጉባኤ ግን ፐሌጂያስን፥ ኮሌስትሮስን [Coelestius] እና ሌሎች የፐሌጂያኒዝም [Pelagianism] ተባባሪዎችን በማውገዝ ጉዳዩ ረገበ። ነገር ግን የውዝግቡ ታሪክ ብዙ አብያተ ክርስቲያናትን፥ በተለይም የምሥራቂ ቤተ ክርስቲያን የፐሌጂያስን አመለካከት ብትቃወምም፥ ወደ አውግስጢኖስ አስተሳሰብ ለመድረስ ፈቃደኛ ባለመሆኗ፥ ለከፊል ፐሌጂያኒዝም አሳብ መንገድ ከፈተች። ይህ አሳብ በመጨረሻ የሮም ቤተ ክርስቲያን አቋም በመሆን በኋላም ለፕሮቴስታንት ተሐድሶ መውጣት ምክንያት ሆኗል። የፐሌጂያስ መወገዝ ግን መንፈስ ቅዱስ በደኅንነት ውስጥ ያለው ሥራ እንደገና እንዲታወቅ ምክንያት ሆኗል።

በአሬንጅ በተደረገው ጉባኤ [Synod of Orange] (529 ዓ.ም.) በተከናወነው ሥራ ደግሞ የከፊል ፐሌጂያኒዝምን አሳብ ለመቃወም ተጨማሪ እርምጃ የተወሰደ ሲሆን፥ የሥነ-መለኮቱ ትምህርት አቋም ነጥብ በነጥብ በጥቂት በጥቂቱ ተወግዟል። የዚህ ጉባኤ የመጀመሪያ ሰባት ደንቦች በማለት ስሟተን የጠቀሳቸው ነገሮች የጉባኤው የሥነ-መለኮት ትምህርት ፀረ-ከፊል ፐሌጂያኒዝም እንደሆነ ግልጽ አድርገውታል። ቤተ ክርስቲያን እምነትን በማነቃቃትና ያልዳኑ ነፍሳት ፈታቸውን ወደ ክርስቶስ እንዲመልሱ በማድረግ መንፈስ ቅዱስ የሚያከናውነውን ሥራ በማረጋገጥ የአውግስጢኖስን አቋም በይፋ ደግፋለች።

5. የቅድመ ተሐድሶ ዘመን

ቤተ ክርስቲያን የፐሌጂያኒዝምን፥ በኋላም የከፊል ፐሌጂያኒዝምን አቋም ካወገዘች በኋላ፥ እስከ ተሐድሶ ዘመን የወሰደችው እርምጃ ቢኖር መጠነኛ ነበር። የአውግስጢኖስ አመለካከት አንዳንዶች በከፍተኛ ተአቅቦ የሚመለከቱት ቢሆንም፥ በአጠቃላይ የቤተ ክርስቲያን አቋም እንደሆነ ተቆጥሮ ነበር። የሚያሳዝነው ግን የሮማን ቤተ ክርስቲያን ዓላማ ለማስፋፋት ይረዳ ዘንድ እንዲጣመም መደረጉ ነው። አውግስጢኖስ

አስቀድሞ የመወሰንን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት [Predestination/ ፕሪዴስቲኔሽን] በሚመለከት የታወቀ ነው። ይህም ውጤት አስገኝ ጸጋን በኃጢአት ከመውደቅ ትምህርቱ ጋር ሙሉ በሙሉ ያያይዘዋል። እነዚህ መሠረታዊ የእምነት ትምህርቶች ቀጥሎ ካሉት ትምህርቶች ጋር እንዲሰማሙ ተደርገው ነበር። አንደኛ ቤተ ክርስቲያን ለማንኛውም መሠረታዊ ትምህርት ሙሉ ሥልጣን አላት የሚል ሲሆን፤ ሁለተኛው የቅዱሳን ምሥጢራት ሥርዓት ማለትም ጸጋ የሚያስገኘውን ለማስፈጸም ሙሉ ኃላፊነት አለባት የሚሉ ነበሩ። ቤተ ክርስቲያን ያላትን ሥልጣንና የቅዱሳን ምሥጢራት ሥርዓትን አስፈላጊነት አበክራ ብትገልጥም፤ አስቀድሞ ስለመመረጥና ስለ መንፈስ ቅዱስ ሥራ አስፈላጊነት የሚያስገነዝቡ ትምህርቶችን ግን ቸል ብላቸው ነበር። እግዚአብሔር ጸጋውን እንዲሰጥ በመንፈሱ በኩል ከመሻት ይልቅ፤ ሰዎች ቅዱሳት ሥርዓትን በመፈጸምና በመጠኑም ቢሆን የእግዚአብሔርን ቃል በማዳመጥ በኩል የእግዚአብሔርን ጸጋ እንዲሹ ትገፋፋ ነበር። ይህ ትምህርት በመጨረሻ ሥርዓታዊ ብቻ ወደሆነ ልምምድና አልፎ በምዕመናን ላይ መገፋትን ስላስከተለ፤ ሉተር ከሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ጋር ያለውን አንድነት እንዲያቋርጥ አድርጎታል።

ከተሐድሶ ዘመን በፊት በነበሩት የጨለማ ዘመናት ጥቂት የብርሃን ብልጭታ ብቻ ታይቶባቸዋል። የክሌርቮው በርናርድ [Bernard of Clairvoux] (1091-1153) “ጸጋና ነጻ ፈቃድ” በሚለው ሥራው ይህን ጉዳይ በአዲስ ትኩረት ተመልክቶታል። ደግሞም የቤተ ክርስቲያን ብልሹነት መንፈሳዊ ዕረፍት የሚፈልጉ ነፍሳትን ወደ ሥርዓት ምንኩስናና መንፈሳዊ ምሥጢራትን ወደ መፈለግ መራቸው። አንዳንዶች በአንድ ወይም በሌላ አቅጣጫ የቤተ ክርስቲያንን የቀዝቀዘ ወገኛነትና ግብረ ገባዊ ልቅነት ሞቅ ባለና በጣም ጠቃሚ በሆነ መንፈሳዊ ልምምድ ለመተካት ሞከሩ። በእነዚያ የጨለማ ዘመናት በርካታ መሰናክሎች ቢከሠቱም፤ ታላላቅ መንፈሳዊ ጀግኖችም እንደነበሩ አያጠራጥርም። እነዚህን መንፈሳዊ ምሥጢራት የሚቃረኑት የሰብዓዊነት [Humanism/ሂዩማኒዝም] እና የስኮላስቲሲዝም [Scholasticism] ተጽዕኖዎች ነበሩ። “የመስቀል ጦርነት” አለመሳካት የመንፈሳዊ ፍላጎቶችን አዳፍኗል። በተጨማሪም በቤተ ክርስቲያን ሰንደቅ ዓላማ ሥር ያሉ የመንፈሳዊ እንቅስቃሴ ፍልስፍናዎች በመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ረገድ ምንም ዓይነት እድገት እንዳይኖር እንቅፋት ሆኑ።

በአጠቃላይ ሲታይ መካከለኛው ዘመን በመንፈሳዊም ሆነ በአእምሮ እውቀት ጨለማ የነበረ ሲሆን፤ በዘመናችን ባሉ እውነተኛ

የመጽሐፍ ቅዱስ ተማሪዎች ዘንድ ተቀባይነት ያለውና ሚዛናዊ የሆነ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት አልነበራቸውም። መንፈስ ቅዱስን በሚመለከት በአጠቃላይ ምንም ግንዛቤ አልነበራቸውም። ጥቂቶች ብቻ ነበሩ የግል ለውጥን አስፈላጊነትና መንፈስ ቅዱስ በዳግም ልደት ውስጥ ስላለው ሥራ የሚናገሩ አሳቦችን አጥብቀው የጨበጡ። እንደ እውነቱ የመንፈስ ቅዱስ በሰው ውስጥ ማደር፣ ጥምቀትና ሙላት ምንም ዓይነት ትኩረት አልተሰጠውም። መንፈስ ቅዱስ በእግዚአብሔር ቃል አማካይነት ክርስቲያኖችን ለማስተማር ያለው ችሎታ በግልጽ ተክዷል። በመንፈስ ቅዱስ ቦታ ምድራውያን ቀሳውስት ተተኩ። “የእግዚአብሔር መንፈስ ነገር” በቤተ ክርስቲያን ሥርዓት፣ ቃሉን ቸል በማለትና በመተው፣ በአጉል እምነት፣ በሰብዓዊነትና በፍልስፍና ሥርዓት ምድረ በዳዎች ተዋጠ።

6. የፕሮቴስታንት ተሐድሶ

የፕሮቴስታንት ተሐድሶ፣ የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ሥልጣንን ያለ አግባብ መጠቀምን በመቃወም የተነሳ ዓመፅ ነው። ለዚህ ዓመፅ መንገድ የተከፈተው በአስተሳሰብ ነጻ የመሆን ሁኔታ እያደገ በመምጣቱ ቢሆንም፣ እውነተኛው የዓመፅ ምክንያት ግን፣ የነበረችው ቤተ ክርስቲያን እየተበላሸች መሄዷ ነበር። የደቡብ አውሮፓ መንፈሳዊና ፖለቲካዊ ሁኔታ የፕሮቴስታንት ተሐድሶ እንዳይከሰት ቢያደርግም፣ የሰሜን አውሮፓ አገሮች አዝማሚያና በአካባቢው የነበሩ ፖለቲካዊ ሁኔታዎች ለሉተርና ሌሎች አዳኞች ምቹ ነበሩ።

ከመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት አንጻር የፕሮቴስታንት ተሐድሶ፣ መለኮታዊውን ጥንተ ውሳኔ፣ ፍጹም ውድቀትንና ሥርየት አስገኝ ጸጋን አስመልክቶ አውግስጢኖስ ያቀረበውን ትምህርት አድሶታል። አዳኞች በሙሉ በዚህ ነጥብ ላይ የተስማሙ ወይም አንድ የሆኑ ሲሆን፣ በ1600 ዓ.ም. ብቻ አነስተኛ ልዩነት ታይቷል። በአንድ አሳብ ተስማምተው የሰጡት ይህ ምስክርነት የሚያድን እምነት በሰው ሕይወት ውስጥ ይገለጥ ዘንድ የመንፈስ ቅዱስ ሥራ አስፈላጊ መሆኑ እንደገና እንዲነሣ አድርጓል። ሥርየት አስገኝ ጸጋ እና ዳግም በመንፈስ መወለድ የሮማ ቤተ ክርስቲያን ስለ ግለሰብ ሕይወት መለወጥ ከነበራት ግዴላሽነት ጋር ሲነጻጸር፣ ትምህርቱ ትኩረት የተሰጠው ጉዳይ ሆኖ ነበር። ሉተር የሮማን ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ትምህርት ማለትም ለው የጌታ እራትን በመካፈል የእግዚአብሔርን ጸጋ ይቀበላል የሚለውን ለመጣል ፈጽሞ አልቻለም ነበር። ሉተር የነበረው ሌላ ለየት ያለ አሳብ፣ ጸጋ

ከእግዚአብሔር ቃል እንጂ ከመንፈስ ቅዱስ የሚገኝ አይደለም የሚል ነበር። እርሱ እንደዚህ ቢያስብም፤ የሉተራውያን የእምነት ትምህርት የመንፈስ ቅዱስን አስፈላጊነት አበክሮ ያሰማል።

የተሐድሶው ዘመን ያበረከተው ሌላ አስተዋጽኦ፤ የአብርሃት መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ነው፤ ማለትም የመንፈስ ቅዱስ የእግዚአብሔርን ቃል የመግለጥ አገልግሎት “የእግዚአብሔርን ቃል መተርጎም የሚችሉ ቀሳውስት ብቻ ናቸው” ከሚለው የሮም ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ፅንሰ-አሳብ በተቃራኒ፤ እያንዳንዱን ክርስቲያን መንፈስ ቅዱስ በቃሉ በኩል በቀጥታ ሊያስተምረው ይችላል በማለት የቤተ ክርስቲያን አዳሾች መጽሐፍ ቅዱስ ማንበብን በግልጽ አስተዋወቁ። ይህ ነገር በአንዳንድ ረገድ ሥልጣን በነበራት የመንግሥት ቤተ ክርስቲያን ፅንሰ-አሳብ የታገደ ቢሆንም አሳቡ ግን ነበረ።

በእርግጥ የተሐድሶ ዋና አሳብ የመንፈስ ቅዱስ ሥራ ባይሆንም፤ በአጠቃላይ የመጽሐፍ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርቶች በሁሉ ተጠቃሚ የሆኑበት የተሐድሶ ትኩረት ተካፋይ ሆኗል። የተሐድሶ ዋና ዋና መሪዎች ሁሉ የሰውን ሙሉ ለሙሉ በኃጢአት መውደቅ፤ የጸጋንና የግል ለውጥን አስፈላጊነት የሚናገሩ ማዕከላዊ ፅንሰ-አሳቦችን ተቀብለዋል። እነ ሉተር፤ ዝዊንግሊ [Zwingli]፤ ካልቪን፤ ኖክስ [Knox] እና ሌሎችም በጽሑፋቸው የእግዚአብሔርን ሉዓላዊ ዓላማ ለመፈጸም ሰው የሚያስፈልገውንና የመንፈስ ቅዱስን ሥራ አስፈላጊነት ጠቁመዋል።

የተሐድሶ እንቅስቃሴ የተለያዩ ክፍሎችን ስለሚመለከተው መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ስሚተን ያደረገው ጥናት የተሐድሶን አስተዋጽኦ ያረጋግጣል። በሉተራን ቤተ ክርስቲያን የአውግስቨርግ የእምነት መግለጫና የካንኮርድ መጽሐፍ [Book of Concord] ይህን ነጥብ በሚመለከት ይሰማማሉ። ስሚተን የካንኮርድን መጽሐፍ በሚከተለው ሁኔታ ጠቅሶታል፡- “ነገር ግን በተቃራኒው እንዲህ ተብሏል፡ የሰውን ሕይወት በመለወጥ ጊዜ፤ የእግዚአብሔር መንፈስ ፈቃደኛ ያልነበሩና ራሳቸውን ያልሰጡ ጠንካራ ሰዎችን ወደ ራሱ በመሳብ ያዘጋጃቸዋል። ይህን ከመሰለው ለውጥ በኋላም ዳግም የተወለደው ሰው ፈቃድ በዕለታዊ የንስሐ ልምምድ ውስጥ እንቅስቃሴ የሚያሳይ ይሆናል። መንፈስ ቅዱስ ውስጡ በሚሠራቸው ሥራዎች ሁሉም ተባባሪ ይሆናል።”

ስሚተን የሄልቨቲክ የእምነት መግለጫንም [Helvetic Confession] በተመሳሳይ ሁኔታ ጠቅሶታል፡- “በዳግም ልደት ውስጥ ማስተዋል የእግዚአብሔርን ምሥጢርና ፈቃድ ለመረዳት እንዲችል በመንፈስ ቅዱስ አማካይነት ብሩህ ይሆናል። እንዲሁም ፈቃድ ራሱ በመንፈስ ቅዱስ

መለወጥ ብቻ ሳይሆን፤ በጎውን ለመምረጥና ለማድረግ ይችላል ዘንድ በኃይል ይሞላል። (ሮሜ 8:5-6)።

የዌስትሚንስተር የእምነት መግለጫ በሌሎች የእምነት መግለጫዎች እንደምናገኘው፤ የመንፈስ ቅዱስ ሠራዊነት ከአብና ከወልድ መሆኑን ማረጋገጥ ብቻ ሳይሆን፤ ሰዎች ለማመን ይችሉ ዘንድ ቅዱሳት መጻሕፍትን የመግለጥ (የአብርሃት)፤ መዋጀት የሚያስገኘውን ጥቅም በሕይወት ማለማመድ፤ ዳግም ልደትን ተፈጻሚ ማድረግ፤ መቀደስ፤ ዋስትናን የመስጠትና መጽናትን ማረጋገጥ ሁሉ የመንፈስ ቅዱስ ሥራዎች መሆናቸውን አረጋግጧል።

ተቀዳሚ የሆኑ የፕሮቴስታንት የእምነት መግለጫዎች ማለትም እንደ ስኮትስ የእምነት መግለጫ፤ የእንግሊዝ ቤተ ክርስቲያን ሠላሳ ዘጠኝ የእምነት አናቅጽ፤ የፈረንሳይ የእምነት መግለጫ፤ የባዘል የእምነት መግለጫ [Confession of Basel] እና የፕሮቴስታንት አብያተ ክርስቲያናት የክርስትና ትምህርቶች ያሉት በሰው ልጅ ውድቀትና አምና ለመዳን ሥርየት አስገኝ ጸጋ አስፈላጊ በመሆኑ ላይ ያተኩራሉ። የጥንት ቤተ ክርስቲያን በዘመናት ሁሉ የምዕራቡ ቤተ ክርስቲያን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ሆኖ ለቆየው የመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት መልክ በመስጠት ትልቅ አስተዋጽኦ አድርጋለች። ስለዚህ የቤተ ክርስቲያን ተሐድሶ በሥርዓት አስገኝ ጸጋ፤ በዳግም ልደት፤ በቅዱሳት መጻሕፍት አብርሃት (መገለጥ) እና በመንፈሳዊ ብቃት ውስጥ የመንፈስ ቅዱስን ሥራ ዘርዘሮ አቅርቦታል። በአጠቃላይ የተሐድሶ እንቅስቃሴ ያበረከተውን አስተዋጽኦ ለማሻሻል ቤተ ክርስቲያን ያደረገችው ጉልህ አስተዋጽኦ የለም።

7. ድህረ ተሐድሶ ወቅት

ከተሐድሶ ድል በኋላ በ17ኛውና በ18ኛው ምዕተ ዓመት በተሐድሶ መሪዎች ታላላቅ መሠረታዊ የእምነት ትምህርቶች ላይ የሚያሳዝን ማሽቆልቆል ሆነ። ይሁን እንጂ እውነትን በተመለከተ የድል ምልክቶች ታይተዋል። በሜላንክቶን [Melancthon] የተሳሳተ አመራር፤ በ“ሲነርጂዝም” [Synergism] ላይ የነበረው ውዝግብ በሉተራን ቤተ ክርስቲያን ተጀመረ። ሜላንክቶን፤ ፈቃዳችን ከመንፈስ ቅዱስ ጋር ይተባበራል የሚል እምነት ነበረው፤ አመለካከቱም “ሲነርጂዝም” በመባል ይታወቃል። የጀናው ስትራገል [Strigel of Jena] የተባለው ሰው ከሜላንክቶን ጎን በቆመበትና በ1555 ዓ.ም. በተጀመረው ውዝግብ ሳቢያ በቅንዓት በመነሣሣት የሉተርን አመለካከት የደገፈው ፍላሲየስ [Flacius]

ተቃራኒ አቋም ያዘ። የሉተር ደጋፊዎች “ኃጢአት የሰው ተፈጥሮ ክፍል ሆኗል” የሚል ጽኑ አቋም ነበራቸው። የዚህ ውጤት፣ እንደታሰበው የካንቱርድ መጽሐፍ ወደተባለው ወደ ሉተር መሠረታዊ የእምነት ትምህርት መመለስ ሆነ። የውዝግቡ መንፈስ ግን የሉተራንን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት አጥብቆ መከላከሉን ስለቀጠለ፣ ትምህርቱ መንፈስ ቅዱስን በተመለከተ ምንም ተጨማሪ እና ጠንካራ እድገት ሳይገኝ ቀረ።

በመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ላይ ከበድ ያለ ፈተና የመጣው ከ1560-1609 በኖረውና አርምኒያስ በተባለ ሰው በተመራው በአርምኒያን የሥነ-መለኮት ትምህርት ነበር። ይህ ትምህርት “የደሃንነትን ጉዳይ የሚወስነው የመንፈስ ቅዱስ ሥራ ሳይሆን ሰው በፈቃዱ ነው” የሚል ነው። የዶርት ሲኖዶስ [Synod of Dort] (1618-1619) የአዳሾችን አመለካከት እንደገና አረጋገጠ። አርምኒያኒዝም ከባድ ቀውስ የገጠመው ቢሆንም፣ በሆላንድና በፈረንሳይ በፕሮቴስታንቲዝም ላይ ተጽዕኖ ማሳደሩን ግን ገፋበት።

በመካከሉ በ16ኛው ምዕተ ዓመት እንግሊዝ ውስጥ የተጀመረው የፒዩሪታን [Puritan] እንቅስቃሴ፣ በ17ኛው ምዕተ ዓመትም ቀጠለ። የተቀደሰ ሕይወትንና የእግዚአብሔርን ቃል ማጥናትን አጥብቆ ይፈልግ የነበረው ይህ እንቅስቃሴ፣ በዳግም ልደት ትምህርት ረገድ ተጨማሪ እድገት እንዲኖርና የእግዚአብሔርን ቃል በመንፈስ ቅዱስ በማስተማር ሥራ ላይ ተጨማሪ ማብራሪያ በመስጠት ባለውለታችን ነው። ዘመኑ ምሥጢራዊ የሆኑ መንፈሳዊ ልምምዶች የበዙበት አንዳንድ ሁኔታዎች ይታዩበት ነበር። እነዚህም የእግዚአብሔርን ቃል እንደ መሪ ሳይጠቀሙ፣ መገለጥን በቀጥታ ከመንፈስ ቅዱስ ለመቀበል ጥረት ማድረግ የሚታይባቸው ነበሩ። ይህ ሐሰተኛ ወደሆነ መንፈሳዊ ምሥጢራት ልምምድ ይመራል።

ቤተ ክርስቲያንን ከሮም የባርነት ሥርዓት ነጻ ያወጣት ተሐድሶ፣ ፍልስፍናንም ከዚህ ሥርዓት ውጪ በራሱ አቅጣጫ እንዲሄድ ረድቶታል። ከተሐድሶ በኋላ በመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ላይ ተጨማሪ እድገት እንዳይታይ እንቅፋት የመሆን አዝማሚያ የነበራቸው በርካታ ነገሮች ተከሥተዋል። አንዳንዶችን ይዞ የነገደው የተሳሳቱ መንፈሳዊ ምሥጢራት ጉዳይ [Mysticism/ሚስቲሲዝም] በመጽሐፍ ቅዱስ ያልተመሩና ያልተጤኑ በርካታ መንፈሳዊና ስሜታዊ ልምምዶች እንዲታዩ አደረገ። በሌላ በኩል ከብዙ መቶ ዓመታት በፊት በኢጣሊያ መሠረቱን በመጣል የተጀመረው ሂዩማኒዝም ወደ ራሽያኒዝም የማደግ ዝንባሌ በማሳየቱ መጽሐፍ ቅዱስንና የመንፈስ ቅዱስን ሥራ በሙሉ የካደ

ትምህርት ተከሰተ። የእንግሊዝ ራሽኒሊዝም የዲይዝምን [Deism] አሳብ በመያዝ የእግዚአብሔርን አብሮን መሆን፤ በኃ ስጦታና የመንፈስ ቅዱስን ሥራ ሁሉ የመካድ አቅጣጫን ተከተለ። የእንግሊዝ አብያተ ክርስቲያናት በንድፈ አሳብ ደረጃ አሁንም በዚያው በቀድሞው መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ደንብ ቢመሩም፤ የሕጋዊነት፤ የመቀዝቀዝና ለትምህርቱ ግድየለሽ የመሆን ዝንባሌ ይታይባቸው ነበር። ይህ ዓይነቱ ማሽቆልቆል በሌሎች አገሮችም ታይቷል። የሉተራን አብያተ ክርስቲያናት በመሠረታዊ የእምነት ትምህርት ረገድ ሊታዩ የሚገቡ እድገቶችን በሙሉ በመግታት ሕጋዊና ሥርዓት ፈጻሚ ብቻ ወደ መሆን አድልተዋል። በፈረንሳይም ፕሮቴስታንትነት በካቶሊክነት [Catholicism] ተዋጠ። በአእምሮአዊ እውቀት የማደግ ባሕርይ ያለው ራሽኒሊዝም ወደ እግዚአብሔር የለሽነት [Atheism/ኤቲይዝም] እና ወደ ተጠራጣሪነት የሚመራ ሆነ። ራሽኒሊዝም ከፈረንሳይ ወደ ጀርመን ተስፋፋና በጀርመን እጅግ አድጎ ዛሬ ከለዘብተኛ (ሊበራል) የሥነ-መለኮት ትምህርት ጋር የሚመደቡ በርካታ ፍልስፍናዎችን ወለደ። በዚህ ሳቢያ የመንፈስ ቅዱስ ሥራ በተገቢው አኳኋን ሳይከናወን ቀረ። ይሁን እንጂ 17ኛውና 18ኛው ምዕተ ዓመት አንዳንድ መልካም ነጥቦችን አስመዝግበዋል። ፒዩሪታኖች ካበረከቱአቸው ጠቃሚ አስተዋጽኦዎች አንዱ፤ ከ1616-1691 በኖረው በጃን አዌን የተጻፈው “ስለ መንፈስ ቅዱስ የተደረጉ ንግግሮች” የሚለው ጽሑፍ ነው። ካይፐር ስለዚህ የጃን አዌን ሥራ ሲናገር፡- “በዚህ ርእስ ጃን አዌን የሠራው ሥራ ከሁሉም በላይ የታወቀና አሁንም ሊታለፍ የማይችል ነው። በመሠረቱ ጃን አዌን ስለ መንፈስ ቅዱስ ሦስት ሥራዎችን ጽፏል። እነርሱም በ1674፤ በ1682 እና በ1693 የታተሙት ናቸው” ብሏል። ከ1635-1708 የኖረው ፊሊፕ ስፒነር [Philip Spener] በጀርመን ባካሄደውና በኋላ የሞሬቪያን [Moravian] (ወይም ፓየቲስት [Pietist]) እንቅስቃሴ ባስከተለው መንፈሳዊ መነቃቃት ውስጥ ስሕተት ቢኖርበት እንኳ፤ በመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርትና በመንፈሳዊ ሕይወት ላይ እንደገና ትኩረት እንዲደረግ ጥናት ያካሄደ ነበር። የዚህ እንቅስቃሴ ፍሬ ወደ ስካንዲኔቪያን አገሮችና ወደ አሜሪካ ተስፋፋ።

ከ1703-1791 የኖረው ጃን ዌስሊን ታላቅ የመንፈሳዊ እንቅስቃሴ መሪና በእንግሊዝ የመቶዲስት ቤተ ክርስቲያን ጀማሪ የሆነው፤ የእንግሊዝ ሞሬቪያንስ እና በተለይ በአሜሪካ የነበረው የሞሬቪያን እንቅስቃሴ መሪ ስፓንጎንበርግ [Spangenberg] ባሳደሩበት አዎንታዊ ተጽዕኖ ነው። በዌስሊና በሀዊትፊልድ [Whitefield] የተመራው፤ አብዛኛውን እንግሊዝና ስኮትላንድ ያጥለቀለቀውና ወደ አሜሪካ የተስፋፋው መንፈሳዊ

እንቅስቃሴ፡ በመንፈስ ቅዱስ ትምህርት ውስጥ በግልጽ የሚታወስ ታላቅ ታሪክ ነው። በተለይ ዌስሊ በዳግም ልደት ውስጥ የመንፈስ ቅዱስ አገልግሎት ያለውን አስፈላጊነትና በአማኙ ውስጥ የሚኖረውን ምስክርነት በሚመለከት አስተምሯል። የሚያሳዝነው ግን የዮሐንስ አፈወርቅን (የክሪስቶስትም) የቀድሞ ግሪኮችን የእምነት ድክመት የሚያሳየውን አመለካከት መከተሉ ነበር። አሳቡም ስለ ሰው ልጅ ብቁነት የሚናገረውን የእምነት ትምህርት እንደገና እንዲያንሰራራ አደረገ። ይሁን እንጂ እርሱ ይከተለው የነበረው አርምኒያኒዝም በዚያን ጊዜ በአውሮፓ ወቅታዊ ከነበረውና ወደ ሱስንያኒዝም [Socinianism] ካደላው አርምኒያኒዝም ፈጽሞ የተለየ ነበር። በዳግም ልደትና በመንፈሳዊ ሕይወት ውስጥ የመንፈስ ቅዱስ ሥራ አስፈላጊ እንደሆነ አጥብቆ ይናገር ነበር።

ዌስሊ መንፈሳዊ ብስለትንና “በመንፈስ ቅዱስ መሞላትን” በማምታታት ቅጽበታዊና መንፈሳዊ ፍጹምነት በዚህ ሕይወት ሊገኝ ይችላል የሚለውን አሳብ ተቀብሏል። ይህም አሳብ በመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ላይ እስከዚህ ዘመን ድረስ ለቀጠለው አደናጋሪ ሁኔታ አስተዋጽኦ ያደረገ ነው። ዌስሊ ያበረከተው አስተዋጽኦ፡ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ ሕጋዊነት፡ በውጭ ደግሞ ራሽያሊዝም በተሰፋፋበት ዘመን መካከል የመጣ በመሆኑ የ18ኛው ምዕተ ዓመት ከፍተኛ ነጥብ ነው። ውጥረቱን ለማርገብ ያበረከተው አስተዋጽኦ ግን ዝቅተኛ ነበር። አብዛኛው የፕሮቴስታንት አመለካከት ሳይነካ ቀጠለ። የመቶዲስቶች የመጀመሪያ ቅንዓት፡ የፓዮቲስት እንቅስቃሴ በአውሮፓ በያንካሃይም [Junkheim] ሲናቅ ለመከላከል እንኳ እንዳልቻለ፡ የእነሱም ቅንዓት እንዲሁ ተዳፍኖ ነበር። በአውሮፓ፡ በተለይም በጀርመን ቤተ ክርስቲያን ላይ የደረሰው ጉዳት እንግሊዝን ስላልነካት እንደገና ለመነሣት ችላለች።

8. መንፈስ ቅዱስ በአሁኑ ዘመን

እዚህ ላይ ልንመለከታቸው የምንችለው ጥቂቶቹን ነገሮች ብቻ ቢሆንም፡ የመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርትን በተመለከተ በ19ኛው ምዕተ ዓመት ከፍተኛ ግኝቶች ተከናውነዋል። በ1888 በሆላንድ ቋንቋ የታተመው የአብርሃም ካይፐር ሥራ በሥነ-መለኮት ትምህርት መግለጫነት እጅግ ጠቃሚ አስተዋጽኦ ቢያበረክትም በመንፈስ ቅዱስ የእምነት ትምህርት ረገድ ግን በአውሮፓ የታየው እድገት በጣም አነስተኛ ነው። በአብዛኛው ራሽያሊዝም ምንም ዓይነት እድገት እንዳይኖር አደረገ። ከ1768-1834 የኖረውና የመንፈስ ቅዱስን አካላዊ ሕልውና የካደው ሽለይርማከር [Schleiermacher]፤ ጤናማው የሥነ-መለኮት ትምህርት

እንዲናቅ ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርጓል። ከ1822-1889 የኖረውና ሪችል [Ritschl] የተባለው ሰው ሥራ የሰውን ትኩረት ተግባራዊ ወደሆነ የክርስትና ኑሮ የሳቦ ቢሆንም፤ የመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ጉድለት ታይቶበታል። ስለ መንፈስ ቅዱስ ትምህርት ብቸኛ አስተዋጽኦ ያደረገው በጀርመኖቹው ካንስ [Kahn] የተከናወነው ሥራ ነበር። ሥራው በዘመኑ በነበሩ የጀርመን የሥነ-መለኮት ሊቃውንት ዘንድ ንቀትና ፈተና ስለገጠመው ከፍጻሜ አልደረሰም።

እንግሊዝ ውስጥ የትራክቲሪያን [Tractarian] እንቅስቃሴ የሊበራሊዝምን (የለዘብተኝነትን) ትምህርት ለመቃወም ሙከራ ያደረገ ቢሆንም፤ በመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ረገድ ግን አንዳችም አስተዋጽኦ አላደረገም። በኤድወርድ ፕሮቪንግ [Edward Irving] በስኮትላንድ የተጀመረው “የፕሮቪንግ ቡድን” ቅጽበታዊ መገለጥ የተባለውን የጥንት ኑፋቄ እንደገና በማነሣሣት የመንፈስ ቅዱስ ትምህርት ዝቅተኛ ግምት እንዲሰጠው አድርጓል። የፕሊመስ ወንድማማቾች [Plymouth Brethren] መሠረታዊ የእምነት ትምህርትን የሚመለከቱ አንዳንድ ጠቃሚ አስተዋጽኦዎችን ቢያበረክቱም፤ ግሪፊስ ታመስ የተባለ ሰው እንዳለው መልካም ሥራቸው “በመከፋፈል አዝማሚያቸው” ተበላሽ። ስለ መንፈስ ቅዱስ ጥምቀት ትርጉም፤ ስለ አዲስ ኪዳን ቤተ ክርስቲያን ልዩ ባሕርይ፤ ስለ መጽሐፍ ቅዱስ ጥናትና ስለ ገላጭ ስብከት አስፈላጊነት እንዲሁም የክርስቶስ መምጫ ቅርብ መሆኑን በትንቢታዊ ቃላት ሁሉ በሚገባ መግለጥን በሚመለከት አስተዋጽኦ ያበረከተው ይህ እንቅስቃሴ ነበር። የዚህ እንቅስቃሴ እውቅ መሪዎች የሆኑት የዳርቢ [Darby] እና ኬሊ [Kelly] ሥራዎች የቅድመ ሺሁ ዘመን መንግሥትን አስመልክቶ በሚቀርበው ትምህርት ስለሚኖሩ አመለካከቶችና ስለ ቤተ ክርስቲያን አዎንታዊ አስተዋጽኦ አድርገዋል።

የ19ኛው ምዕተ ዓመት ሁለተኛ አጋማሽ የመጨረሻ ክፍል ስለ መንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ሊኖር የሚችለውን ከፍተኛ ነጥብ ያሳያል። ይህ መንፈሳዊ እንቅስቃሴ ከ1856-1859 ባሉትና በተከታዮቹም ዓመታት በእንግሊዝ፤ በአየርላንድና በአሜሪካ ከተደረገው ወንጌልን የማስፋፋት ጥረት ጋር አብሮ የሚሄድ ነው። ጊዜው ለመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ሙሉ ትኩረት የሰጡ የተለያዩ የቅድስና እንቅስቃሴዎች ከበጎና መጥፎ ገጽታዎቻቸው ጋር የመነጨበት ነበር። ዘላቂ ጠቀሜታ ከነበራቸው እንቅስቃሴዎች መካከል የኬዚክ [Keswich] እንቅስቃሴና፤ በአሜሪካ የዚሁ እንቅስቃሴ አካል የሆነው የዲ. ኤል. ሙዲ [D. L. Moody] ሥራ በቤተ ክርስቲያን ላይ ባሳደረው

አዎንታዊ ተጽዕኖና ለመንፈስ ቅዱስ ኃይል በሰጠው ትኩረት ምክንያት በሚገባ የታወቀ ሊሆን ችሏል።

19ኛው ምዕተ ዓመት በተለይም ሁለተኛው አጋማሽ፣ ስለ መንፈስ ቅዱስ ብዙ ጽሑፎች በተከታታይ የተጻፉበት ዘመን ነው። ከእነዚህም መካከል በስሚተን የተጻፈውና በዚህ አጭር የመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ታሪክ በተደጋጋሚ የተጠቀሰው፣ “የመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት”፤ በጄ. ኢ. ከሚንግስ የተጻፈው፣ “በዘላለማዊ መንፈስ”፤ በኤች. ሲ. ጂ. ሙል የተጻፈው “ቬኒ ክሪኤተር”፤ በኤ. ቢ. ሲምፕሰን የተጻፈው፣ “መንፈስ ቅዱስ ወይም ከላይ የሚመጣ ኃይል”፤ በቫውን [Vaughn] የተጻፈው “የመንፈስ ቅዱስ ስጦታዎች” የሚሉት ይገኙባቸዋል። ከእነዚህ መጻሕፍት መካከል የትኛውም ትምህርቱን በሚመለከት በቂና የተሟላ ገለጣ ለመስጠት ባይችል፣ ሁሉም የየራሳቸው ጠቃሚ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ።

20ኛው ምዕተ ዓመት ለመንፈስ ቅዱስ ለመሠረታዊ የእምነት ትምህርት ትኩረት በመስጠት ረገድ ማሽቆልቆል የታየበት ዘመን ነው። አሳቡ በቸልታ አልታለፈም፣ የተከናወኑት ሥራዎች ግን ጥቂት ናቸው። ከጀርመን ዩኒቨርሲቲዎች የሰረገው ለዘብተኛ የሥነ-መለኮት ትምህርት፣ መጽሐፍ ቅዱስ ዝቅ ተደርጎ እንዲታይ አድርጓል። ምንም እንኳን እምነትን አጽንቶ የመያዝ መልካም ጥረት ቢደረግ፣ እና መጽሐፍ ቅዱስ ላይ የተመሠረተ ገላጭ ትምህርት ቢሰጥ የአብርሆት መሠረታዊ የእምነት ትምህርት አጠያያቂ የሆነ ሁኔታ ላይ ወድቆ ነበር፤ እንደውም በአንዳንዶች ዘንድ ሙሉ ለሙሉ መሠረት የሌለው ነገር በመባል ተጥሏል።

ባለፉት ዓመታት የታየውን ማሽቆልቆል ተቋቁመው የዘለቁት ጥቂት ሥራዎች ብቻ ናቸው። ግሪፊስ ታመስ የጻፈውና “የእግዚአብሔር ቅዱስ መንፈስ” የሚለው ጽሑፍ አጭርና ብስለትን የተሞላ የመንፈስ ቅዱስ ትምህርት የቀረበበት ነው። በማብራሪያነቱ፣ በግልጽነቱና ሠርዖ በመግባት ባሕርይው ሲታይ ሉዊስ ስፔሪ ፔፈር “መንፈሳዊው ሰው”* በሚል ርእስ የደረሰው መጽሐፍ የሚጠቀስ ነው። መጽሐፉ የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት ከመንፈስ ቅዱስ ሙላት የተለየ መሆኑን፣ የቅድስና ባሕርይና ሰፋት፣ በመንፈስ ቅዱስ ሙላትና በመንፈሳዊ ብስለት መካከል ያለውን ልዩነት በግልጽ በማቅረብ ረገድ እጅግ ጠቃሚ ነው። ፔፈር በስምንት ተከታታይ መጻሕፍት ባቀረበው ታላቅና ክቡር የሥነ-መለኮት ትምህርት ውስጥ ስድስተኛውን መጽሐፍ ሙሉ በሙሉ ለዚህ ዓላማ አውሎ በሚገባ በማብራራቱ ባለውለታ ነው። የዚህ መጽሐፍ ደራሲ ለመንፈስ ቅዱስ

* ይህ መጽሐፍ ወደ አማርኛ ተተርጉሞ ገበያ ላይ ውሏል።

መሠረታዊ የእምነት ትምህርቶች መግቢያነት ይህንና ሌሎችን የቴፈር ጽሑፎች በአያሌው ተጠቅሞባቸዋል።

የመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ታሪክ፣ የሥነ-መለኮትን ትምህርት አስፈላጊ ገጽታዎች በመገንዘብ ረገድ የሚገጥሙ ችግሮችን ያመለክታል። ስሜተን የዚህ ምዕተ ዓመት ታሪክ ከመፈጸሙ በፊት በጻፈውና በሚከተለው ከበድ ያለ ቃል ከልብ ለመስማማት ይቻላል፡- “የመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት፣ በክርስቶስ ምሕረት ከሚሆነው በእምነት የመጽደቅ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት የሚያንስ አይደለም። ይህ የአንዲትን ቤተ ክርስቲያን መቆም ወይም መውደቅ የሚመለከት የእምነት መግለጫ ነው። ከዚህ ግንዛቤ ውጭ መንፈሳዊ ብልጽግና አይኖርም ወይም ሊኖር አይችልም።”

መንፈስ ቅዱስ በዚህ ዘመን ባሉ የሥነ-መለኮት ትምህርቶች ውስጥ

ቀደም ሲል ስለ መንፈስ ቅዱስ የተመለከትናቸው ነገሮች ትኩረት የተሰጣቸው፤ የመጽሐፍ ቅዱስን ፍጹምነት ከተቀበሉ ሰዎች አመለካከት አንጻር ብቻ ነው። በዚህ ርእስ ሥር የምንመለከታቸው አብዛኛዎቹ ነገሮች ግን “የመጽሐፍ ቅዱስን ፍጹምነት ማሳመን፤ ወይም መጽሐፍ ቅዱስ ፍጹም ነው ብሎ መከላከል ስለማይቻል፤ ቅዱሳት መጻሕፍት በሰው አመለካከት ወይም በሰብዓዊ ፍርድ መመዘን አለባቸው” የሚሉ ሰዎችን አቋም ነው። የእነዚህን ሰዎች አመለካከት በዚህ ክፍል “ይህ አመለካከት” እያልን እንጠራዋለን። የመንፈስ ቅዱስን የሥነ-መለኮት ትምህርት በዚህ አቀራረብ የሚያሳዩትን ለዘብተኛ የሥነ-መለኮት ሊቃውንት፤ ማለት እንደ ካርል ባርት ያሉ የክራይስት ትምህርተ-መለኮት [Crisis Theology/ክራይስት ቲያሎጂ]* ሊቃውንትን፤ እና በአሜሪካ ያለው የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት አስተሳሰብን (ኒዮ-ኦርቶዶክስ) ያሉትን በአጭሩ መመልከት አስፈላጊ ነው። የለዘብተኞች አስተዋጽኦ በሌሎች የሥነ-መለኮት ትምህርቶች ከሚገባ በላይ ስፍራ የተሰጠው ሲሆን፤ በመጽሐፍ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ላይ የጨመረው ነገር መኖሩ ግን አጠራጣሪ ነው። በአሁኑ ጊዜ ስለ መንፈስ ቅዱስ የሚጻፉ ጽሑፎችን ለመገንዘብ የእነዚህን ሁኔታዎች እድገት መረዳቱ አስፈላጊ ነው።

1. መንፈስ ቅዱስ በለዘብተኝነት የሥነ-መለኮት ትምህርት ውስጥ

የመንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና። በጥንት ቤተ ክርስቲያን አባቶች ለተገለጠና በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ ለተመሠረተው የሥላሴ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ከለዘብተኝነት የመከሰቻ ነጥቦች አንዱ ሲሆን፤ ይህም በሀያኛው ምዕተ ዓመት መጀመሪያ በነበሩ 30 ያህል

* “የክራይስት ትምህርተ-መለኮት [Crisis Theology] በመባል የታወቀው የሥነ-መለኮት ትምህርት ሁኔታ የተፈጠረው በአንደኛ የዓለም ጦርነት ወቅትና በኋላ ከተከሰቱ ግራ አጋቢ ሁኔታዎች የተነሣ ነበር። ዛሬ ይህ አሳብ “ኒዮ-ኦርቶዶክስ” (“አዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት”) ወይም “ባርቲያኒዝም” በመባል ይታወቃል።

ዓመታት ውስጥ የታየ ነገር ነው። ለዚህ ዘመን ለዘብተኛ የሥነ-መለኮት መምህራን፣ በአንድ አምላክ ውስጥ ሦስት አካላዊ ሕልውና መኖሩ በመሠረቱ እርስ በርስ የሚጋጭና በምክንያታዊ የሥነ-መለኮት ትምህርት ረገድ ተቀባይነት የለውም። ዝንባሌው የዩኒተሪያንን አቋም የሚመለከት ሆኖ፣ እግዚአብሔር ራሱን በተለያዩ መንገድ ቢገልጥም አንድ ነው የሚል ነው። ለዘብተኝነት በመሠረቱ የክርስቶስን መለኮታዊነት ስለማይቀበለው የሦስትዮሽ ባሕርይ ማለት የክርስቶስ ሥጋ መልበስና አካላዊ ሕልውና ጉዳይ ችግር አይፈጥርበትም።

ለዘብተኛ የሥነ-መለኮት ሊቃውንት እንደሚሉት “በሥላሴ ትምህርት ላይ ያለ ችግር” የተፈጠረው የቀጥተኛ ሃይማኖት ተከታዮች ነን የሚሉ የሥነ-መለኮት አዋቂዎች መጽሐፍ ቅዱስን በጥሬ ቃሉ ከመረዳትና ከመተርጎማቸው የተነሣ ነው። ሁለተኛውን የሥላሴ አካል ጉዳይ በዚህ መልኩ ካቃለሉ በኋላ፣ የመንፈስ ቅዱስን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት በተመሳሳይ ሁኔታ ለማጥፋት ይጥራሉ። መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ያለው መሆኑን ከደው የመለኮት ሥራ መግለጫ በማድረግ ያቀርቡታል። በቅዱሳት መጻሕፍት የሚገኙትንና የሥላሴን ትምህርት የሚደግፉ ክፍሎች አይመለከቷቸውም።

እግዚአብሔር አብሮን ስለመሆኑ የተሰጠ ትኩረት። አያሌ ለዘብተኞች መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና እንዳለው የሚናገሩትን የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ከመካድ ጋር፣ አብረው የእግዚአብሔርን ከምንም የላቀ መሆን ከነአካላዊ ሕልውናው ይከዱና፣ በሁሉም ስፍራ በመገኘቱ ላይ ትኩረት ይሰጣሉ። ብዙ ለዘብተኞች ፍልስፍናዊ ምክንያት በማቅረብ፣ እግዚአብሔር በዚህ ክፉ ዓለም ሁሉን አድራጊ ወይም ከሁሉ በላይ አይደለም፤ ቢሆን ኖሮ ኃጢአትን፣ ሥቃይን፣ በሰው ልጅ ታሪክ ውስጥ የምናየውን የፍርድ መዛባት አይፈቅድም ነበር በማለት ይደመድማሉ። በእነርሱ ዘንድ እግዚአብሔር የተወሰነ፣ እጅግ በጣም ጥሩ፣ ነገር ግን ክፉን ለማጥፋት የሚታገልና ያልተሳካለት ነው።

የ18ኛው ምዕተ ዓመት ዲሞስቶች መልካም በሆነው እግዚአብሔርና በክፉው ዓለም መካከል ያለውን ግንኙነት ሲገልጡ፣ እግዚአብሔር ከምንም የላቀ ቢሆንም፣ በየትኛውም ስፍራና በሁሉም ነገር ውስጥ የሚገኝ ግን አይደለም። ስለዚህ ዓለም የምትንቀሳቀሰው በእግዚአብሔር ቢሆንም በቀጥታ በቁጥጥሩ ሥር ግን አይደለችም ይላሉ። ዘመናዊው ለዘብተኛ ግን ተቃራኒውን፣ ማለትም እግዚአብሔር በሁሉም ስፍራ ይገኛል፣ ነገር ግን ከሁሉ በላይ አይደለም የሚል ማብራሪያ መርጧል። ሁሉን ስለማይችል ያለምንም ውጤት ከፍርድ መዛባትና

ከኃጢአት ጋር በመታገል ላይ ነው ይላሉ። ለእነርሱ እግዚአብሔር መልካምም ሁሉን አድራጊም መሆን እንደማይችል ግልጽ ነው። ምክንያቱም በእነርሱ አስተሳሰብ መልካምና ሁሉን አድራጊ የሆነ አምላክ፣ ዓለም ከፋ እንድትሆን አይፈቅድም።

ከተፈጥሮ በላይ የሆነ ኃይልን ወይም ልዕልናን መካድ። በዚህ የለዘብተኝነት አቀራረብ መሠረት መንፈስ ቅዱስ በዓለም ላይ የመለኮታዊ በጎ ጫና መግለጫ ነው። ለዘብተኞች አንዳንድ ጊዜ እግዚአብሔርን ከተፈጥሮ ጋር የሚደምሩት የተፈጥሮ ኃይሎች፣ ሕጎችና መግለጫዎች ሁሉ አምላክ ናቸው ከሚለው የፓንቴይስት እምነት የሚለዩት በመጠኑ ነው። በዚህ መሠረት የእግዚአብሔርን አሠራር ተፈጥሮአዊ ወደሆነ፣ ተአምራትን ወደማይጨምር ነገር ዝቅ፣ መንፈሳዊ ልምምድን ደግሞ ተለምዶአዊ ማብራሪያ መስጠት የሚችል ሥነ-ልቦናዊ ጉዳይ ያደርጉታል። የክርስትና ሃይማኖት ተግባር በሰው ሕይወት ውስጥ ያለውን ሃይማኖታዊ ዝንባሌ ሥርዓታዊ፣ ማራኪና ግብረ ገባዊ የሆኑ መንገዶችን በመጠቀም ከትኩቶ ማሳደግና ፍጥረታዊ ከሆነ ሰብዓዊነት በላይ እንዳይሄዱ ማድረግ ነው። ምንም እንኳን ለዘብተኞች በሙሉ ከመጽሐፍ ቅዱስ የሥነ-መለኮት ትምህርት ራሳቸውን ባያርቁ፣ ሁሉም መንፈስ ቅዱስ እውነተኛ መለኮታዊ አካል ስለመሆኑ ዋጋ አይሰጡትም። የእምነት ትምሕርታቸውም የመንፈስ ቅዱስን ከፍጥረታት እጅግ የላቀ መሆንና በፍጥረታቱ መካከል የመሆኑን እውነት የማስወገድ ዝንባሌ አለው።

የተአምራዊ መገለጥ ወደ ሰብአዊ ግኝት ዝቅ ማለት። በዚህ አቀራረብ ተአምራዊ መገለጥ ተወግዶ፣ በእርሱ ፋንታ ሰው እግዚአብሔርን ፈልጎ ማግኘት ወደሚል አስተሳሰብ ዝቅ ብሏል። የቅዱሳን መጻሕፍት እስትንፋሰ-እግዚአብሔርነት፣ ተአምራዊው አዲስ ልደትና ሌሎች የክርስትና እምነት ተአምራዊ ገጽታዎች እንዲቀሩ ተደርጓል። መጽሐፍ ቅዱስ የሚያቀርባቸው የመንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውናና ሥራዎች በሙሉ ተጋርደዋል።

2. የካርል ባርት ሥነ-መለኮት

በሀያኛው ምዕተ ዓመት መጀመሪያ አጋማሽ ዓመታት የተፈጸሙ ሁኔታዎች፣ ሁለት የዓለም ጦርነቶችን ጨምሮ፣ በሥነ-መለኮትና በፍልስፍናዊ አስተሳሰቦች ላይ ሊቀሩ የማይችሉ ውጤቶችን አስከትሏል። ለዘብተኛ አስተሳሰብ ባላቸው ምሁራን የሚጻፉ ነገሮች በሥቃይና በሞት ዓለም ያለውን ሕዝብ ሊረዱ አልቻሉም። ስለዚህ ይህን አሳባዊ ብቻ የሆነና ተግባር ላይ የማይውል የለዘብተኞች አዋጅ የሚቃወም ሁኔታ መፈጠሩ

የማይቀር ሆነ። ከፍልስፍና በላይ የሆነው ሰብአዊ ፍጡር ራሱን ችሎ የሚቆምበት ነገር ያስፈልገው ነበር። የጦርነት አስፈሪነትና የኃጢአት ዋጋ እውንነት፤ ሰው ከመጽሐፍ ቅዱስ አባባል ጋር ይበልጥ ሊስማማ በሚችልበት መንገድ የራሱን ችግር ለማቃለል ያለመቻሉን ከግንዛቤ በማስገባት ፍላጎቱን የሚያቃልልለት መለኮታዊ መልስ መኖር አለመኖሩን ለመመልከት የመጽሐፍ ቅዱስን ሥነ-መለኮት ትምህርት እንደገና መመርመሩ የግድ ሆነበት።

የሥነ-መለኮትን ትምህርት የመመርመሩ እንቅስቃሴ እጅግ ሰፊ ቢሆንም፤ በዚህ ረገድ ከታወቁት አፈቀላጤዎች አንዱ የሆነው የስዊስ የሥነ-መለኮት ሊቅ ካርል ባርት ነው። ይህ ሰው አውሮፓን ጨለማና ተስፋ መቁረጥ ውጧት በነበረበት በአንደኛው የዓለም ጦርነት ወቅት ከመጠን ያለፈ ለዘብተኝነት በሚታይበት የሥነ-መለኮት ትምህርት ውስጥ ስለነበረ፤ እምነቱና መልእክቱ በራሱ ማኅበረ ምእመናን (ጉባኤ) ውስጥ ለነበሩና ተስፋ ለቆረጡ ምእመናን ፍላጎት ጨርሶ በቂ እንዳልሆነ ተመለከተ። በሰብዓዊ ሁኔታዎች ውስጥ መለኮት ጣልቃ እንዲገባ ለማድረግ ምእመናኑ ያሳዩት ለነበረው ፍላጎት ምላሽ ለመስጠት ባደረገው ጥረት ይህ ስሕተት የመጣው የእግዚአብሔርን ሁሉን አድራጊነትና ከሁሉ በላይ መሆን በመካድ መሆኑን ቀስ በቀስ ደረሰበት። ባርት “ለሮማውያን የጻፈው መልእክት” በ1918 ዓ.ም. ለመጀመሪያ ጊዜ እንደወጣ፤ የሥነ-መለኮት ድርቅ መብረቅ የወደቀበት ያህል ሆኖ ነበር። ሥራው በብዙ ውስብስብ ሁኔታዎችና በክርክር መልክ የተጻፈ የሥነ-መለኮት ትምህርት በመሆኑና የቅዱሳት መጻሕፍትን እስትንፋሰ-እግዚአብሔርነት ከመካድ ያልተለየ በመሆኑ በመሠረተ አሳቡ ከለዘብተኞች ጋር አንድነት ያለው መሆኑን አሳይቷል። ሰው ደስተኛ በማይሆንበት ሁኔታ እንኳ ቅጽበታዊና መለኮታዊ የችግር መፍቻ መገለጥን የሚሰጠው፤ እንዲሁም ተአምራዊ በሆነ መንገድ ችግሩ ውስጥ ጣልቃ ለመግባት የሚችለው እግዚአብሔር ነው በማለት መፍትሔ አግኝቶለታል። ከቀድሞው ቀጥተኛ ሃይማኖት የራቀ ቢሆንም፤ ጠፍቶ የነበረ አንዳንድ የከበረ እውነት እንዲታወቅና እንደገና ሥራ ላይ እንዲውል ከማድረጉ ጋር በአሁኑ ጊዜ ያሉ ሌሎች የሥነ-መለኮት ትምህርቶች በአጠቃላይ እንደገና የሚጠኑበትን መንገድ ጠቁሟል። ከጥቆማዎቹም መካከል ቅዱሳት መጻሕፍት አንዳችም ስሕተት የሌለባቸው መሆኑን እስከአሁን የማይቀበሉትን የሚመለከቱ አሉበት።

ባርት ስለ መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ያለው አመለካከት። የቀድሞ የእምነት አባቶች የሥላሴን ትምህርት ችግር እንዴት ይመለከቱት እንደነበር እንደገና እንዲመረምር ያደረገው ጥናት ባርትን ረድቶታል።

ሳበረከተው አስተዋጽኦ ቁልፍ የሆነው ነገር የተመሠረተው፤ መንፈስ ቅዱስ አዲስ የእምነት ትምህርት በመጀመሩ ላይ ነው። ይህም ስለ መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ጥናት እንዲያካሄድና ግልጽ የሆነ ትርጉም እንዲፈልግ አድርጎታል። ባርት መንፈስ ቅዱስ ከሥላሴ አንዱ ወይም እግዚአብሔር ራሱን ከገለጠባቸው መንገዶች አንዱ መሆኑን በመምረጥ ፍጥጫ ውስጥ በገባ ጊዜ ሁለቱንም ሳይቀበል ቀርቷል። በአንድ በኩል “አካላዊ ሕልውና” የሚለውን ቃል ወደ ሥሉስ አምላክነት አሳብ ይመራል በማለት ውድቅ ሲያደርገው፤ በሌላ በኩል ደግሞ “ሞዳሊዝም” ወይም የመለኮት በሦስት መንገዶች የመገለጥን አሳብ በቂ መግለጫ አይደለም በማለት አልተቀበለውም።

ስለ መንፈስ ቅዱስ የሰጠው ትርጉም በግልጽ የተብራራ ሳይሆን ግምታዊ አሳብ ሆኖ ሥላሴ፡- ሦስት መለኮታዊ ሕልውናዎችን ወይም ማንነታቸውን መግለጫ ሳይሆን፤ የተነጣጠሉ አካላት ናቸው ከሚለው መረዳት ያነሰ፤ አንዱ ራሱን የገለጠባቸው ሦስት መንገዶች ናቸው ከሚለውም የበለጠ ፅንሰ-አሳብን የያዘ ነው ይላል። ወበር [Weber] እንዳለው፡- “ባርት በሥላሴ ታሪካዊ ትምህርት ውስጥ አካል በሚለው አሳብ ቅሬታ ስላለው በዚያ ምትክ የሕልውና መግለጫ ‘ሦስት መንገዶች’ ማለትን መርጧል።

ባርት ስለ ሥላሴ የሰጠው መግለጫ፤ የቀጥተኛ ሃይማኖት ተከታዮች የእምነት መግለጫ፤ “አካል” በማለት የሰየመው ቃል ሥላሴን ለመግለጥ ጥቅም ላይ መዋሉ የሚያስነሣውን ግልጽ ችግር በዘዴ ለማቃለል ያደረገው ሙከራ ነበር። በዚህም ምክንያት የእርሱ አመለካከት በአንዳንድ የቀጥተኛ ሃይማኖት ይዘት ባላቸው ዘንድ እንኳን ተቀባይነት አግኝቷል። ባርት መንፈስ ቅዱስ ፍጹም አምላክ መሆኑን ይቀበላል። ስለዚህም እንዲህ ብሏል፤ “መንፈስ ቅዱስ በፍጹም መለኮትነቱ በፍጹም ሉዓላዊነቱና በጸጋ ተግባሩ፤ በመሰውሩና በመገለጡ ጌታ አምላክ ነው።”

ባርት ስለ መንፈስ ቅዱስ ፈጣሪነት ያለው አመለካከት። መንፈስ ቅዱስ በሰው ውስጥ የሚሠራውን ተአምራዊ ተግባር ባርት እንደሚከተለው በጽሑፉ ግልጽ አድርጎታል፡-

“1. ሰው የእግዚአብሔር አምሳል የመሆኑ ጉዳይ እውነት የሚሆነው መንፈስ ቅዱስ በሰው ፋንታ በስፍራው በሚገኝበት ቅጽበት ነው። ስለዚህ እግዚአብሔርን መምሰል የተፈጠረው የሰው መንፈስ የግል ባሕርይ አይደለም፤ አይሆንምም፤ ነገር ግን ፈጣሪ በፍጥረቱ ላይ ያደረገው ነጻ የመፍጠር ሥራ ነበር፤ ነውም። ጸጋነቱን ብቻ እንጂ ከዚያ ባሻገር ሰው ሊረዳው የሚችለው ነገር አይደለም፤

2. የክርስቲያን ሕይወት፥ በመንፈስ ቅዱስ አማካይነት ቃሉን እንዲቀበል የተደረገ ሕይወት ነው። ስለዚህ የመንፈስ ቅዱስ በሰው ልብ መኖሩና የሚያከናውነው ሥራ በግልጽ የሚታየው፥ በሰው ሕይወት ውስጥ መገለጥ ሲኖር ነው። ሰው ፈጣሪው ከእርሱ የሚፈልግበትን ነገር፥ ተፈጥሮን በሚመለከት፥ ያለው እውቀት በራሱ ጥረት ያገኘው ሳይሆን፥ በመንፈስ ቅዱስ አማካይነት ከቅዱሳት መጻሕፍት የተሰጠው ነው።”

ከሁሉ በላይና ሁሉን ቻይ የሆነው አምላክ፥ እውነተኛ መገለጥን ለሰው ለመስጠት ግርማዊና ሉዓላዊ በሆነ መንገድ ወደ ሰብዓዊ ሁኔታ መግባቱን ባርት እንደሚገምት ከዚህ ማጠቃለያ በግልጽ እንረዳለን። ለባርት አመለካከት ቁልፉ ነገር መንፈስ ቅዱስ በመፍጠር ተግባር ባለው ተሳትፎ መሠረት ሰው “ከእግዚአብሔር ቃልና ከልምምድ...” ለሚያገኘው እውቀት እውነትን መግለጥ ነው። ባርት የቀጥተኛ ሃይማኖት ፅንሰ-አሳብ የሆነውንና መጽሐፍ ቅዱስ ስሕተት የሌለውና የማይሻር ነው የሚለውን ትንታኔ አይቀበልም። በተቃራኒው “ጥልቅ የትንተና ጥናት”* [Higher Criticism/ሀዋር ክሪቲሲዝም] የተባለውን አመለካከት ተቀብሏል። ለእርሱ ቅዱሳት መጻሕፍት ከስሕተት ያልራቁ ቢሆኑም እንኳ፥ ከሃይማኖታዊ ልምምድ ጋር በመንፈስ ቅዱስ በኩል ለሆነው መለኮታዊ መገለጥ መሣሪያ ሆነዋል። ሥልጣኑ ለመጽሐፍ ቅዱስ ወይም ለልምምድ ሳይሆን፥ በነርሱ በኩል በመንፈስ ቅዱስ የሚሰጥ ቅጽበታዊና መለኮታዊ መገለጥ ነው።

* ይህ ጥናት የተመሠረተው የጥንት ጸሐፊዎችንና መጻሕፍቱ የተጻፉበትን ወቅት በማጥናት ላይ ነው። መጽሐፍ ቅዱስን በተመለከተ ይህ ሥርዓታዊ ጥናት የተጀመረው ከተጠራጣሪነትና በጥያቄ ከመሞላት የተነሣ ነው። በዚህ ጥናት መሠረት መጽሐፍ ቅዱስ ከማንኛውም መጽሐፍ የማይለይ፥ የተለያዩ የሃይማኖት ሰዎች የጽሑፍ ስብስብና ጽሑፋቸውም በጥንት ታሪኮችና ባህሎች የተመረከዘ መጽሐፍ ነው ብለው ይወስዱታል። ይህን አሳባቸውን ለመደገፍ ሲሉ የሚቃረኑ ነገሮችን በመፈለግ መጽሐፍ ቅዱስን ባጠያያቂ መልክ ያቀርቡታል። በዚህ ሥራ የተሰማሩ ቡድኖች፥ ዓላማቸው የትክክለኛውን ጸሐፊ ማንነትና የጽሑፎችንም ምንጭ ለመለየት እንደሆነ ይናገራሉ።

በዚህ ጥናት ውጤት ልክ የቤተ ክርስቲያን የመገለጥና የእስትንፋሱ-እግዚአብሔር አሳብ ሰዎች ተቃውሞና ትችት እንዳስነሡበት፥ ያስከተለው ነገር ቢኖር የመጽሐፍ ቅዱስን ታሪካዊነትና አስፈላጊነትን መቃወም ነው። ወንጌላትን በተመለከተ ስለ ኢየሱስ የሚናገሩ የታሪክ ጥርቅሞች እንደሆኑና ሂሳም በተነሡ ጸሐፊዎች ተጣም የቀረበ በማለት ይወስዱታል። የእራት መጻሕፍትን በተመለከተ አንድ ሰው (ሙሴ) እንዳልጻፈውና ከጸሐፊዎቹ ሌላ በአንድነት እንደተጠናከሩ ይናገራሉ። የሐዋርያው ጳውሎስን የመልእክት ጽሑፎችንም እርሱ እንዳልጻፋቸው በማድረግ ያቀርበዋል። የተጻፉበትን ጊዜያት በተመለከተ ወቅቶችን በማሸጋሸግ የትንቢቶችን አፈጻጸም ለማፋለስ ይጥራል። የዚህ ጥናት አቀንቃኞች የደረሱበት ማጠቃለያ “መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል አይደለም” የሚል ሲሆን ይህም የሚያስደንቅ አይደለም ከተነሡበት የጥናት አኳያ ስናየው።

ይህ የመገለጥ ማብራሪያ፡ ባርት ለዘመኑ የሥነ-መለኮት ትምህርት ያበረከተው ከፍተኛ አስተዋጽኦ ነው። የሥልጣንን ጥያቄ በሚመለከት የሚሰጠው አሳብ ቀኖናዊና በምክንያት ላይ ያልተመሠረተ ነው። መለኮት መገለጥ የሚሰጥበትን ተአምራዊ ልምምድ መረዳቱ የሚያስቸግርና በተለመደ መመዘኛ የማይፈተን ነው። ቅዱሳት መጻሕፍት የእግዚአብሔር ፈቃድ የመጨረሻና ፍጹም መገለጥ ሆነው ከመጻፋቸው በፊት፤ ነቢያት የተለማመዱት ይህን ዘመናዊ የመለኮታዊ መገለጥ ዘዴ ነበር።

ስለ መንፈስ ቅዱስ አስታራቂነት የባርት አመለካከት። ባርት ስለ መገለጥ ካለው መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ጋር መንፈስ ቅዱስ ዓመፀኛውን የሰው ልጅ ከእግዚአብሔር ጋር የሚያስታርቅ የጸጋ መንፈስ እንደሆነ ያምናል። አመለካከቱን በሚከተለው ሁኔታ አስፍሮታል፡-

“1. መንፈስ ቅዱስ የጸጋ መንፈስ ስለሆነ ሰው በጸጋ ላይ እንዳያምፅ ይተጋል። በሌላ አባባል ሰው ራሱን በሥራ ሊያጸድቅ ይፈልጋል። ይህ ሰው ሊያስወግደው ወይም ማሰቡን ሊያቆም የማይቻለው ኃጢአት ነው። መንፈስ ቅዱስ የዚህ ተቃራኒ በሆነ መንገድ ይተጋል፤ 2. ክርስትና ሰው በመንፈስ ቅዱስ ውስጥ የሚኖረው እውነተኛ ሕይወት ነው። ሰው በእግዚአብሔር ቃል ወይም በክርስቶስ የተነሣ ጸድቅ ሆኖ ይቆጠራል። በበኩሉ ማድረግ ያለበት እምነቱን በንስሐና በመታመን መግለጥ ነው። ምክንያቱም ይህ እንደ ጸድቅ መቆጠር ከሰው ጋር መያያዙ ከቅድስናው ጋር ይዛመዳል። ሰው የተቀደሰ እንደመሆኑ መጠን፤ ለእውነተኛ እርሱነቱ የሚያሳየው ታዛዥነት በመንፈስ ቅዱስ አማካይነት ነው። ይህ እውን የሚሆነው ለመንፈስ ቅዱስ ምላሽ ሲሰጥ ነው።”

ባርት ክርስቶስ በመስቀል የፈጸመውን ሥራ ሳይክድ፤ ሰውን ከእግዚአብሔር ጋር የማስታረቅን ሥራ፤ በአንድ ቃል የቅድስናን አገልግሎት የፈጸመው መንፈስ ቅዱስ እንደሆነ ተናግሯል። ይህን አቋም በመከተልም ለዘብተኛ የሥነ-መለኮት ትምህርት ተከታዮች የመንፈስ ቅዱስን ወሰን የለሽና ተአምራዊ ተግባር መካዳቸውን ተቃውሟል። አመለካከቱ ቀጥተኛ ሃይማኖት ከሚባለው አመለካከት ጋር ሙሉ ለሙሉ አንድ ባይሆንም፤ የሚቀራረብና መንፈስ ቅዱስን የሚያከብር ነው።

የባርት አመለካከት ስለ መንፈስ ቅዱስ የመቤዝጥ ሥራ። ባርት መንፈስ ቅዱስ የመቤዝጥ ሥራ ይሠራል ሲል፤ የክርስቶስን የመቤዝጥ ሥራ ማለዋወጡ ሳይሆን፤ ሰውን በሚመለከት ካለው ተግባራዊነት አንጻር መናገሩ ነው። አመለካከቱን እንደሚከተለው ይገልጣል፡-

“1. በእግዚአብሔር መገለጥ ውስጥ መንፈስ ቅዱስ ለሰው የተሰጠ ተስፋ መሆኑ ተነግሯል። በመሠረቱ በመንፈስ ቅዱስ ውስጥ በመጨረሻ ከሰው ምድራዊ ሕልውና በላይ የሆነው ነገር፣ ሰው አዲስ ፍጡርና የእግዚአብሔር ልጅ መሆኑ ነው። 2. ክርስትና ከመንፈስ ቅዱስ የተገኘ አዲስ የተስፋ ሕይወት ነው። ክርስቲያን ከክርስቶስ ጋር በእግዚአብሔር ውስጥ የተሰወረ ሰው መሆኑ፣ ሁልጊዜ ወደ እውነት ሁሉ የሚመራ ሕሊና አለው። ከእግዚአብሔር ጋር በምስጋና ለመራመድ ዘወትር ዝግጁ ነው። ስለዚህ በነጻነት ውስጥ ነው ያለው። ይጻፋል፤ ሁልጊዜ በመጸለዩም ጸሎቱ ይሰማል።”

ባርት ስለ መንፈስ ቅዱስ ባለው አመለካከት፣ አማኝ በክርስቶስ ያለው አዲስ ሕይወት መለኮታዊ አስፈጻሚ አካል፣ መንፈስ ቅዱስ መሆኑን ያምናል። ሰው በክርስቶስ በሚለወጥበት ጊዜ፣ ሕይወቱ መሠረታዊ የሆነ ለውጥን እንዲያገኝ የሚያደርግና ለተስፋ የአዲስ ሕይወት ምንጭ የሚሆንለት መንፈስ ቅዱስ ነው። ባርት በሌሎች የመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ ትምህርቶች አካባቢ እንዳለው አመለካከት የቀጥተኛ ሃይማኖት ተከታዮች ሊቀበሉት በሚችሉት መንገድ በማያሻማ አኳኋን ባይገልጠውም፣ በይዘቱ እኩል ወይም ተመሳሳይ ነው። በዚህ ድርጊቱ የለዘብተኞችን አለማመን ይፃረራል።

የባርቲያኒዝም ጉድለቶች። ከክርስትና እምነት ብዙ ገጽታዎች አንጻር ያየነው እንደሆነ፣ የባርት አመለካከት ለቀጥተኛ ሃይማኖት እጅግ የቀረበ ነው። ይህንንም በተለይ በሐዋርያት የእምነት መግለጫ ላይ ያሉ መሠረታዊ የእምነት ትምህርቶችን አንድ በአንድ ባቀረበበትና ባረጋገጠበት፣ “የክርስትና እምነት በዝርዝር” በሚለው ጽሑፉ ገልጦታል። ነገር ግን በቀጥተኛ መመዘኛ ሲታይ እንደ እውነተኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ደጋፊ ለመታየት የማይችልባቸው በርካታ ነጥቦች አሉ። ባርት ቀደምት የሆኑት የቅዱሳን መጻሕፍት ክፍሎች ሊሻሩ የማይችሉ እስትንፋሱ-እግዚአብሔር መሆናቸውን አይቀበልም። እንዲሁም ሁሉንም ባይሆን በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ የሚሰነዘሩ አንዳንድ ጉልህ ትችቶችን ይደግፋል። የአዳምና ሔዋንን ታሪክ እውነተኛነት በግልጽ ይቃወማል። ከዘመናዊ ለዘብተኞች ይልቅ ለቅዱሳን መጻሕፍት ስፍራ የሚሰጥ ቢሆንም፣ ቅዱሳን መጻሕፍትን የሚመለከታቸው ከመለኮታዊ መገለጦች እንደ አንድ ክፍል አድርጎ ነው። መለኮታዊ እውነት እንደመሆኑ መጠን፣ ሥልጣን እንዳለው የሚቆጠረው በመንፈስ ቅዱስ ሕያውና ሰው የሚረዳው ሲሆን ብቻ ነው ይላል። መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል ከመሆን ይልቅ፣ ቃሉ ወዲያውኑ ወደ ሰው የሚሸጋገርበት መተላለፊያ ነው ብሎ ያምናል።

ባርት ዘመናዊ ለዘብተኛ እንደመሆኑ ሃይማኖታዊ ሥልጣንን ከተጻፈው የእግዚአብሔር ቃል ይልቅ በመገለጥ ልምምድ ውስጥ አግኝቻለሁ ይላል። አክራሪ ከሆኑ ለዘብተኞች በተቃራኒ ይህ ልምምድ ለባርት ተፈጥሮአዊ ሳይሆን ተአምራዊ ነው። መገለጥን የሚመለከተው የባርት መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ድክመት የሚታየው በተለይ ከሰው ልምምድ ውጭ በሆኑ እንደ ፍጥረት ታሪክና ትንቢት በመሳሰሉ መለኮታዊ መገለጦች አካባቢ ነው። ባርት ስለ መለኮታዊ ፍርድ፣ ስለ ዘላለማዊ ቅጣትና ስላልተፈጸሙ ትንቢቶች ያለው አመለካከት በጣም ደካማ ነው። ባርቲያኒዝም ከመጀመሪያው ለዘብተኛነት ወደ ቀጥተኛ ሃይማኖት የተደረገ ሽግግር ቢሆንም፣ በብዙ አቅጣጫ ለመረዳት የሚያስቸግር፣ የሚያደነጋግርና ከቀጥተኛ ሃይማኖት ጋር የማይጣጣም ነው።

3. መንፈስ ቅዱስ በአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት የሥነ-መለኮት ትምህርት

አዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት (Neo-Orthodoxy/ኒዮ-ኦርቶዶክሲ) የሚለው ቃል አንዳንድ ጊዜ የባርትን አመለካከት ለማመልከት የሚያገለግል ቢሆንም፣ ብዙ ጊዜ የተያያዘው ግን ከአሜሪካና ከእንግሊዝ የባርቲያኒዝም አመለካከት ጋር ነው። ይህ ቃል በብዙ ረገድ ትክክለኛ አገላለጥ አይደለም። በትምህርትነቱም ከቀጥተኛ ሃይማኖት የፊቀ ነው። የመሠረተ አሳቡ አብዛኛው ክፍል አዲስ የሆነው በይዘት ሳይሆን ከስፍራ ጋር በተገናዘበ መልኩ ሆኖ፣ በለዘብተኛና ቀጥተኛ ሃይማኖት ትምህርት መካከል ያለ አመለካከት ነው።

የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት እንቅስቃሴ። የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት እንቅስቃሴ፣ እንደ ባርቲያኒዝም ሁሉ ቀጥተኛ ሃይማኖተኛነትም በ1ኛውና በ2ኛው የዓለም ጦርነት መካከል በነበረው ዘመን ለዘብተኝነትን ለመቃወም የተጀመረ የሥነ-መለኮት ትምህርት ነው። ከለዘብተኝነት የመሸሽ እዝማሚያ የተጀመረው በ1ኛው የዓለም ጦርነት ወቅት [1914-1918] ቢሆንም፣ በሥነ-መለኮት ትምህርት በእንቅስቃሴ ላይ የነበረው የለዘብተኝነት አዝማሚያ እስከ 2ኛው የዓለም ጦርነት [1939-1945] ድረስ ሽንፈት አልገጠመውም፣ አልተቀለበሰም። ፍልስፍናም ሆነ የሥነ-መለኮት ትምህርት በ1940 ዓ.ም. ወደ እውነተኛነት በማዘንበሉ የለዘብተኝነትን እድገት ገታው። ለመጽሐፍ ቅዱስ ጥናትና ለሥነ-መለኮት ትምህርት ውይይት የሚታመን አቀራረብ ያለው አዲስ ቀን መምጣቱ፣ ተስፋ የሚያስቆርጠው የሰው ሁኔታ የመለኮትን ድምፅ የሚገነዘብበት አዲስ መንገድ መገኘቱን ጠቆመ። በአሜሪካ የለዘብተኝነት ተቃውሞ የቀረበው

በመጠኑ ነበር። ለዚህም ምክንያቱ፤ በቅድሚያ ለዘብተኝነት እራሱ እንደ አውሮፓ በአሜሪካ አለመስፋፋቱና በአንጻራዊነት የጦርነቱ ችግር የአውሮፓን ያህል ያልጎዳት መሆኑ ነበር።

ከአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት መምህራን መካከል ኤሚል ብሩነር [Emil Brunner]፣ ራይንሆልድ ኒቡር [Reinhold Niebuhr] እና ፓውል ቲሊክ [Paul Tillich] ከበርካታ ሰዎች ጋር በመሆን ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርገዋል። ብሩነር እንደ ባርት ሁሉ የስዊዘርላንድ ተወላጅ ቢሆንም፤ በጽሑፍም ሆነ በአገሪቱ በሰጠው ትምህርት ለአሜሪካ ከፍተኛ አስተዋጽኦ በማድረግ በባርትና በአሜሪካ የሥነ-መለኮት ሊቃውንት ዘንድ መጠነኛ ግንኙነት ፈጥሯል። ራይንሆልድ ኒቡር አዲሱን የቀጥተኛ ሃይማኖት ትምህርት በአጠቃላይ ያቀረበ ሲሆን፤ በጣም የታወቀና ይህንን ትምህርት በሥልጣን ያስፋፋ ነው። ቲሊክ ደግሞ በአዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖትና በቅድሞው ለዘብተኝነት መካከል ግንኙነት የፈጠረ ሲሆን፤ በዚህ ድርጊቱ አዲሱን የቀጥተኛ ሃይማኖት ግራ ክንፍ ይወክላል።

አዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት የሥነ-መለኮት ትምህርት በአጠቃላይ ሲታይ። አዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ከማንኛውም ዓይነት የእምነት መግለጫ ጋር ያልተያያዘና በርካታ ነገሮችን ያካተተ ስለሆነ ለትምህርቱ ደንብ ማብጀት አስቸጋሪ ነው። በአጠቃላይ ሲታይ ግን እንደ ባርቲያኒዝም የተአምራዊ እንቅስቃሴ አንዱ ገጽታ ነው። ሃይማኖትን ወደ ተፈጥሮአዊ ነገር እንዲያዘነብል የሚያደርገውና ተአምራዊነትን የሚቃወመው የቅድሞው ለዘብተኝነት፤ በእግዚአብሔር ከሁሉ በላይ መሆንና በተአምራዊነት ተተካ። አዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት የቅዱሳት መጻሕፍት ተአምራት ተአማኒ አይደሉም የሚል ቢሆንም፤ እግዚአብሔር ጸጋውን ለሰው ልጆች መስጠቱንና ራሱን መግለጡን እንደ ተአምር ይቆጥረዋል።

ሌላው የባርቲያኒዝምና የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት (ኒዮ-ኦርቶዶክሲ) ተመሳሳይነት እግዚአብሔርንና ሰውን በተነጻጻሪነት ማቅረቡ ነው። ሰው ሙሉ ለሙሉ እግዚአብሔር የሚያስፈልገው ኃጢአተኛ ነው። የእግዚአብሔር ልዑልነት እንደገና ግንዛቤ ሲያገኝ የሰው ፍላጎት የሚሟላው በእግዚአብሔር ጸጋ ውስጥ መሆኑ ታወቀ። ይሁን እንጂ የቀጥተኛ ሃይማኖት የምትክ መሥዋዕትነት አሳብ በአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ውስጥ ስፍራ የለውም። የክርስቶስ ሞት የደገንነት ዋጋ የሆነበት እውነተኛ የመዋጀት ድርጊት ፅንሰ-አሳብም ተቀባይነት አላገኘም። የክርስቶስን ትንሣኤ በመተርጎም ረገድ የቅድሞ ለዘብተኞችን አዝማሚያ ይከተላሉ። ባርት የክርስቶስን ትንሣኤ ታሪክ በሚመለከት ጨርሶ ጥያቄ የሚያነሳ አይመስልም። የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ትምህርት ግን

ክርስቶስም ሆነ፤ ሰዎች ሁሉ ትንሣኤ የማግኘታቸውን ጉዳይ አጠያያቂ ያደርገዋል። ባርቲያውያንም ሆኑ የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ተከታዮች፤ ዘላለማዊ ፍርድን በሚመለከት ጥርጥርን የሚያስነሡ ሲሆን፤ ቢያንስ ለተወሰነ የሰው ዘር የሚሆን ሕያውነት አለ ብለው ያምናሉ። የክርስቶስን አምላክነት በሚመለከት ግልጽ ያልሆነ ወይም ከቀጥተኛ የእምነት መግለጫ ጋር የሚጋጭ ትምህርት ማቅረባቸው እርግጥ ነው። እንደ ባርት ያሉ የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ሥነ-መለኮት ትምህርት አዋቂዎች ከቃል በቃል የመጻፍ ዘዴ ጋር እኩል የሚያደርጓቸው ቅዱሳን መጻሕፍት ፍጹም እስትንፋሱ-እግዚአብሔር መሆናቸውን ለመቀበል ፈቃደኞች አይደሉም።

በአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ክልል በርካታ የተለያዩ ትኩረቶችን ማድረግ ይቻላል። ቻርልስ ራይሪ [Charles Ryrie] ስለ አዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ባደረገው ጥናት እንደጠቆመው፤ ባርትን በእግዚአብሔር ሉዓላዊነት ላይ አጥብቀው ከሚያተኩሩት ወገን ደምሮታል። ብሩኅር ደግሞ ከሰው ተፈጥሮ በመጀመር ሰው በእግዚአብሔር አምሳል የተፈጠረ መሆኑን ተናግሯል። የኒቡር አቀራረብ ደግሞ ሰው የኅብረተሰቡ አካል ከመሆኑ ይጀምርና የሃይማኖት ግቡ ኅብረተሰቡን መለወጥ መሆኑን የሚያመለክት ነው። ቲሊክ ከኒቡር ጋር የሚቀራረብ አመለካከት አለው። ባርትን ሳይጨምር፤ አዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት በጣም አስፈላጊ በሆኑ የሥነ-መለኮት ትምህርቶች ላይ ያለው አመለካከት፤ በተወሰነ መጠን ተአምራዊነትን ተፈጥሮአዊ በሆነ የለዘብተኝነት ትኩረት ከመተካቱ በቀር፤ ከቀድሞ ለዘብተኝነት ፈቀቅ ያለው በጥቂቱ ነው።

አዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ስለ መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ያለው አመለካከት። የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ሥነ-መለኮት ሊቃውንት በአጠቃላይ ስለ መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ያላቸውን ግንዛቤ የሚገልጡት በጥቂቱ ነው። አብዛኛዎቹ የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ምሁራን፤ ባርት የተቀበለውን የመንፈስ ቅዱስ አምላክነት አይቀበሉም። መንፈስ ቅዱስ የራሱ የሆነ አካላዊ ሕልውና እንዳለው ካለመቀበላቸውም በላይ አምላክነቱንም የሚቀበሉት እንደ ዩኒተሪያኖች “መንፈስ ቅዱስ የመለኮት መግለጫ ነው” በማለት ነው። አዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ስለ ጉዳዩ ያለው እውነተኛ መግለጫ በጣም ውሴን ነው። የዚሁ ሃይማኖት ቀኝ ክንፍ የሆነው ጆርጅ ሄንድሪ [George Hendry] ብቻ ከሌሎቹ ይለያል። ሄንድሪ የሥላሴ ትምህርት የአዲስ ኪዳን ትምህርት መሆኑን ተቃውሟል። ነገር ግን የትምህርቱ አንዳንድ ክፍሎች በአዲስ ኪዳን እንደሚገኙ ይቀበላል። በመንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ላይ ያቀረበው አሳብ፤ ስለ ሥላሴ ትምህርትና ከእርሱም ጋር ስለተያያዙ ሁኔታዎች ግልጽ የሆነ

ማብራሪያ መስጠት ያልተቻለባቸው ችግሮች እንደገና እንዲሁ አድርጓል። የሄንድሪ ትምህርት ዋና ነጥብ፣ በሥላሴ አካላት መካከል ያለው የቀድሚያ ግንኙነት የተግባር ጉዳይ ነው የሚል ነው፡- “በመካከላቸው ያለው ልዩነት የተግባራቸውን ክልል የሚያሳይ ነው . . . የአንዳቸው ስም ለሌላው ይሆናል” ብሏል። ይሁን እንጂ፣ በኋላ የሚከተለውን በማረጋገጥ እራሱን ከሞዳሊዝም ለመለየት ሙከራ አድርጓል፡- “የመንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ለእምነት በጣም አስፈላጊ ነው። ይህ የሆነው ከእግዚአብሔር ጋር ባለ ግንኙነት የመንፈስ ቅዱስን አካላዊ ሕልውና የሚያረጋግጠው እምነት ነው ማለት ሳይሆን፣ ከእኛ ጋር ባለው ግንኙነት መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና እንዳለው የሚያረጋግጠው እምነት ነው ማለታችን ነው። መንፈስ ቅዱስ መለኮታዊ ተጽዕኖ ወይም ኃይል ብቻ አይደለም።”

ብሩኅር ስለ መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ያለው አመለካከት የባርትን አቋም ያህል እጅግ ግልጥ የሆነና የአሜሪካን የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት የሚጻረር ነው። በቀድሞ አባቶች ስሜት እግዚአብሔር በትክክል አብ፣ ወልድና መንፈስ ቅዱስ መሆኑን አረጋግጧል። ሰው ስለ መንፈስ ቅዱስ ያለው ልምምድ ግላዊ ነው። ብሩኅር ተጨማሪ ማብራሪያ ሲሰጥ፡- “ስለዚህ መንፈስ ቅዱስም አካላዊ ሕልውና ያለው መሆኑ የሚያጠያይቅ አይደለም፣ በአዲስ ኪዳን እንዲህ ዓይነት ጥያቄ ሊነሣ አይችልም። እግዚአብሔር ራሱ አካላዊ ሕልውና አለው ወይ? ብሎ የመጠየቅ ያህል ነውና” ብሏል። በአንዳንድ የአዲስ ኪዳን ክፍሎች፣ አንዳንድ የመንፈስ ቅዱስ መገለጦች ግላዊ እንዳልሆኑ ተደርገው ሊተረጎሙ የሚችሉ መሆናቸውን ከጠቆመ በኋላ፡- “ነገር ግን በቀድሞይቱ ቤተ ክርስቲያን ታላላቅ መምህራን፣ በጳውሎስና በዮሐንስ ጽሑፎች ስለ መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ባሕርይ አንዳችም ጥርጥር የለም። በመጨረሻም ዮሐንስ ይህ አካላዊ ሕልውና ከጌታ የሥነ-ልቦናና አካላዊ ሕልውና፣ እንዲሁም ከአጽናኙ ጋር የሚመሳሰል መሆኑን ከመግለጥ ወደ ኋላ አላለም። መንፈስ ቅዱስ ራሱ እግዚአብሔር ነው። . . . እርሱ ስጦታ ብቻ ሳይሆን ሰጪ ነው። እርሱ የሚናገር፣ የሚፈጥር፣ የሚፈርድ፣ የሚመራና የሚያቅድ አካላዊ ሕልውና ነው። መንፈስ ቅዱስ ይመሰክራል፣ ያስተምራል፣ ይቀጣል፣ ይሠራል፣ ይሰጣል፣ ይፈቅዳል፣ ይጸልያል። ሰውም ሊያሳዝነውና ስሙን በከንቱ ሊያጎድፈው ይችላል” በማለት ያረጋግጣል። ከዚህ ግልጥ ዓረፍተ ነገር የምንረዳው፣ ብሩኅር ስለ መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ያለው አቋም ከባርትም ጠንካራ መሆኑን ነው።

በተቃራኒው ቲሊክ የመንፈስ ቅዱስን አካላዊ ሕልውና አይቀበልም። ስለ ሥላሴ በሚሰጠው ትንተና ስለ ክርስቶስ በማስተማሩ ላይ ያደላል። እንደ ቀጥተኛ ሃይማኖተኞች ሁሉ የክርስቶስን መለኮታዊነት የማይቀበል መሆኑ እርግጥ ነው። ስለ መንፈስ ቅዱስ አካላዊ ሕልውና ያለው አስተሳሰብ በግልጽ ያልቀረበ ቢሆንም፣ የዩኒተሪያኒዝምና የሞዳሊዝም አመለካከት ያለው መሆኑ እርግጥ ነው። ስለ መንፈስ ቅዱስ የሚሰጠው ማገናዘቢያ መንፈስ ቅዱስ እውነትን የሚገልጥና የእግዚአብሔርን ተግባር የያዘ ነው ይላል።

ኒቡር፣ ከቲሊክ በምንም የተሻለ የቀጥተኛ ሃይማኖት ተከታይ አይደለም። በክርስትናና በማኅበራዊ ጉዳይ ላይ ይበልጥ ትኩረት ስለሚያደርግ፣ እራሱን እንደ ሥርዓታዊ የሥነ-መለኮት ሊቅ አይቆጥርም። “የሰው ተፈጥሮና የመጨረሻ ዕጣው” የሚለውና እንደ ታላቅ አስተዋጽኦ የሚቆጠረው ሥራው፣ ሰው ከክርስቶስና ከሥራው ጋር ያለውን ግንኙነት በሰፊው የሚገልጽ ሲሆን፣ በሰው ልጅ አኗኗር ጥናት [Anthropology/ አንትሮፓሎጂ] ውስጥ ቀጥተኛ ለውጥ ያደርጋል። ይህ ሰው በክርስቶስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ላይ ያደረገው ትኩረት፣ የመንፈስ ቅዱስን መሠረታዊ የእምነት ትምህርት በሚጻረር መልክ በመሆኑ፣ “ባይኒታሪያን” [Binitarian] (ሁለትዮሽ አማኝ) እንደሆነ ፓውል ሌማን [Paul Lehman] ጠቁሟል። ሌማን እንዳመለከተው ኒቡር፣ ስለ መንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ ትምህርት ያለው አመለካከት በመረጃዎች ላይ የተደገፈ ሳይሆን የራሱን ስሜት ያካተተ (ሚስቲሲዝም) ሲሆን፣ የመንፈስ ቅዱስን መለኮታዊ ትምህርት በሥላሴነት (ሥላሴን በሚያሳይ ስሜት) የሚገነባ አይደለም።

እነዚህ የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት አፈ ቀላጮች ወይም አራማጆች፣ ይህ እምነት፣ የመንፈስ ቅዱስን አካላዊ ሕልውና በሚመለከት ታሪካዊ በሆኑት የቤተ ክርስቲያን የእምነት መግለጫዎች ውስጥ የተገነዘብነውን ነገር በግልጽ የማሳየት አቀራረብ እንደሌለው ያሳያሉ። መንፈስ ቅዱስም ተአምራዊና ጸጋን የተሞላ የእግዚአብሔር ሥራ መሆኑን እንጂ ከሥላሴ አካላት አንዱ መሆኑን አይቀበሉም። ከባርትና ከብሩኑር በስተቀር የመንፈስ ቅዱስን አካላዊ ሕልውና ለሚመለከተው ትምህርት ግዴለሾች መሆናቸውን ጽሑፋቸው ያመለክታል። ትኩረታቸው መንፈስ ቅዱስ ወደ ሰው በሚደርስበት ሁኔታ ላይ ነው።

አዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ስለ መገለጥ ያለው መሠረታዊ የእምነት ትምህርት። የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት እንቅስቃሴ ቁልፍ የሚገኘው እግዚአብሔር ለሰው ልጆች በአጠቃላይ በሰጠው መገለጥ ላይ ባለው

መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ነው። ኃያሉ እግዚአብሔር ኢምነት ከሆነ ሰው ጋር እንዴት ይገናኛል? የሚለው ጥያቄ መሠረታዊ ችግር በአዲሱ ቀጥተኛ ሃይማኖት ጽሑፍ ውስጥ ዋናው ነገር ነው። መልሱም የሚወሰነው መንፈስ ቅዱስ መለኮታዊ መገለጥን በመስጠት ረገድ ባለው ሚና ነው። የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት የሥነ-መለኮት ምሁራን “የእግዚአብሔር መንፈስ በቤተ ክርስቲያን በኩል በሥልጣን ይናገራል” የሚለውን የሮማ ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያንም ሆነ “የእግዚአብሔር መንፈስ በመጽሐፍ ቅዱስ በኩል በሥልጣን ይናገራል” የሚለውን የቤተ ክርስቲያን አዳኞችን አቋም አይቀበልም። ነገር ግን የእግዚአብሔር መንፈስ በቤተ ክርስቲያንም ሆነ በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ በመሥራትና ሰብአዊ ልምምድን በመፍጠር ቤተ ክርስቲያንም ሆነች ቅዱሳት መጻሕፍት ለብቻቸው ከሚያስገኙት የበለጠ ውጤት ያመጣል። የእግዚአብሔር መንፈስ በሥነ-መለኮት መለያዎችም ሆነ በቤተ ክርስቲያን የእምነት መግለጫዎች ውስጥ የመሥራት ሥልጣን ያለውን መለኮታዊ የመገለጥ ልምምድን ለሰዎች ይሰጣል።

አዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ስለ መንፈስ ቅዱስ ያለውን አመለካከት ሄንድሪ እንዲህ በማለት ገልጦታል፡- “ለማጠቃለል ያህል፣ መንፈስ ቅዱስ በቃሉ ውስጥ ያለው ምስክርነት የተመዘገበው የመጽሐፍ ቅዱስን የአመዘጋገብ ባሕርይ በሚገልጥ መንገድ ሳይሆን፣ ቤተ ክርስቲያን በተቀበለችውና የራሷን እምነት በሚመለከት በምስክርነት ባቀረበችው ቃል ላይ ብቻ ነው። ስለዚህ ነገሩ የመጽሐፍ ቅዱስ ምስክርነትና የቤተ ክርስቲያን ምስክርነት በሚገኙበት ነጥብ፣ እንዲሁም ሕያው የሆነው ጌታ በፈጸመው ሥራ ኃይል ላይ መገኘቱ ነው።”

ወበር የባርትን “የቤተ ክርስቲያን ዶግማቲክስ” የሚለውን ትምህርት ሲያጠቃልል፣ የባርቲያንን የመገለጥ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ዋና ጉዳይ “እግዚአብሔር እራሱን በጌትነት ይገልጣል” በሚለው አሳብ ገልጦታል። ይህን ጉዳይ ይበልጥ ሲያብራራ “የእርሱ መገለጥ እውነታ፣ እራሱን ከእራሱ መለየቱ እንግዳ ነገር ነው” ብሏል። ወበር ባርትን ጠቅሶ ይህንኑ እንዲህ አጠቃሎታል፡- “የእግዚአብሔር ቃል በመገለጡ ውስጥ ያለው እግዚአብሔር ራሱ ነው። እግዚአብሔር ራሱን ጌታ አድርጎ ገልጧልና። ይኸውም በቅዱሳት መጻሕፍት መሠረት የመገለጥ ፅንሰ-አሳብ እግዚአብሔር ራሱ መገለጥን ሰጪ ነው። መገለጡና የሚገለጠው የማይነጣጠል አንድነት ያላቸውና እንዲሁም የማይካድ ልዩነት እንዳላቸው ያሳያሉ።” ባርት የመገለጥ ተግባር ዋና ክፍል የክርስቶስ ሥጋ መልበስ ነው ብሏል። ወበር እንዳቀረበው፣ “ለእኛ የእግዚአብሔር መገለጥ

የሚታይ እውነታ፤ ክርስቶስ ኢየሱስ ነው። እርሱ ሥጋ የለበሰ ቃል ነው።” ደግሞም፡ “መገለጥ ሆኗል። ቃልም ሥጋ ሆነ ...። መገለጥ የሚታይ እውነታ ነው፤ ስለዚህ ይሆናል ...። መንፈስ ቅዱስ መገለጥን የሚሰጥ እውነታ ነው፤ ስለዚህ የሚቻል ነው።” ይህን ሲል እግዚአብሔር የተገለጠው በመንፈስ ቅዱስ ነው የሚል ይመስላል። የባርቲያንን ልዩነትና የረቀቀ አገላለጥ ሁሉ ብናስወግድ፤ አሳቡ እግዚአብሔር እራሱን ለሰው የገለጠው በተአምራዊ መንገድ መሆኑን ያስረዳል። እግዚአብሔር ይህን መገለጥ እስካሁን ድረስ በቃሉ ውስጥ በምስጢር የጠበቀው ቢሆንም፤ መገለጡ የሚከናወነው በቃሉ ነው። የመገለጥ መንገድ በቤተ ክርስቲያን፤ በመጽሐፍ ቅዱስ ወይም በሌላ በማንኛውም መንገድ ይሁን ውጤቱ ለሰው ይሆናል። ይህ መገለጥ፤ የመጨረሻ ሥልጣን ያለው፤ የማይሻርና የተጻፈ ቃል ነው ከማለት ይበልጥ በባሕርይው ሥልጣን የተሞላ ነው።

ብሩኅር ስለ መገለጥ ያለው ፅንሰ-አሳብ፤ ከባርት አሳብ ጋር ተመሳሳይ ሲሆን፤ አቀራረቡ ግን አነስ ባለ ክርክር እውነትን የማግኛ መንገድ ነው። እንደ ብሩኅር አባባል፤ “ምንጊዜም፤ መገለጥ ማለት አንድ የተደበቀ ነገር ታወቀ፤ ምስጢር የሆነው ነገር ተገለጠ ማለት ነው። የመጽሐፍ ቅዱስ መገለጥ ግን ሙሉ ለሙሉ ተሸፍኖ የነበረው ነገር ሙሉ ለሙሉ ተገለጠ ማለት ነው። ይህ እውቀትን የማግኛ መንገድ ፍጹምና አስፈላጊ እንጂ ከተለመደው የሰው እውቀት ማግኛ መንገዶች ማለት ከማስተዋል፤ ከምርምር፤ ከአስተሳሰብ ውጪ በመሆኑ ተቃራኒ ነው። መገለጥ ማለት ሰው በራሱ ጥረት ሊያውቀው የማይችለው ሆኖ በአስደናቂ መንገድ የሚሰጥ ተአምራዊ እውቀት ነው።” በዚህ አተረጓጎሙ ብሩኅር ከቀጥተኛ ሃይማኖት ትምህርት ጋር እጅግ ተቀራራቢነት አለው። እንደ ባርት ሁሉ ከእውነት ፈቀቅ የሚልበት ስፍራ፤ መገለጥ በመሠረቱ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተገለጠ ታሪካዊ መመሪያ ከመሆን ይልቅ እግዚአብሔር እራሱን የሚገልጥበት መንገድ ነው የሚለው ነው። ብሩኅር ራሱ እንዳለው፤ “የተባሉት ነገሮች ሁሉ በመጨረሻ እስከዚህ ነጥብ ያደርሳሉ። በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት የመገለጥ እውነታ እግዚአብሔር እራሱ እንጂ ሌላ ነገር አይደለም። መገለጥ እግዚአብሔር እራሱን የሚያሳውቅበት መንገድ ነው።”

ብሩኅር በመቀጠል እንደሚያመለክተው፤ መገለጥ መለኮታዊ ተግባር ሲሆን፤ የመገለጥ እውነት እንዲከናወን ሰው መገለጥን መቀበል አለበት። ሰው መገለጥን በእምነትና ራስን በመስጠት መቀበል አለበት። ስለ መጽሐፍ ቅዱስና ስለ ቤተ ክርስቲያን የመገለጥ ምንጭነት ምንም ይባል ምን፤ ከእውቅ መጻሕፍቱ በአንዱ እንደምንመለከተው የመለኮታዊ መገለጥ

አሳብ ለብሩነር “የመለኮታዊና ሰብአዊ ግንኙነት” የሚል አሳብን ያዘለ ነው። የእግዚአብሔር ቃል በመጽሐፍ ቅዱስና በቤተ ክርስቲያን አማካይነት ይሰማል። ነገር ግን የሚገለጠው በመንፈስ ቅዱስ አገልግሎት ሆኖ፤ ለእውነት የሚመሰክረውም መንፈስ ቅዱስ ነው። ብሩነር ሲጽፍ፡ “ቃል (ክርስቶስ) እውነት መሆኑን (ዮሐ. 1፡1) መንፈስ ቅዱስ በውስጤ ሲመሰክር፤ እኔም እውነት መሆኑን አውቃለሁ፤ ሌላ ሰብአዊ ዋስትና አልፈልግም” ብሏል። ሰው በመንፈስ ቅዱስ ምስክርነት ይህን መለኮታዊ መገለጥ በእምነት ይቀበላል። በሌላ በኩል፡ “እውነተኛ እምነት በሰው ትእዛዝ የተመሠረተ የሥራ ግብ አይደለም። በሥልጣን የማመንም ጉዳይ አይደለም። ራስን ያዋረደ ለሕግ መታዘዝም አይደለም። ነገር ግን በመንፈስ ቅዱስ አብርሆት የእግዚአብሔርን እውነት በክርስቶስ የሚያዩበት በመለኮት የሚፈጸም ተአምር ነው።” ስለዚህ ሰውን በሚመለከት እውነትን መግለጥ እግዚአብሔር የሚፈጽመው ቀጥተኛ ተግባር ነው። የምስክርነቱና የሥልጣኑ ዋስትና በምንም ዓይነት በመጽሐፍ ቅዱስ ወይም በቤተ ክርስቲያን የተመሠረተ ሳይሆን በእግዚአብሔር መንፈስ የሚገኝ ነው።

ለቲሊክ መለኮታዊ መገለጥ የመለኮትና የሰው ግንኙነት ነው። ነገር ግን ከተአምራዊ ነገር ጋር ሲነጻጸር አነስ ያለ ድምፅ ነው ያለው። የመለኮት እውነት መመዘኛ የእግዚአብሔር መንፈስ ምስክርነት ሳይሆን “አዲስ ፍጥረት” የሚኖረው ምስክርነት ነው። ይኸውም እኛ በክርስቲያንነታችን እንደምንሆነው ማለት ነው። ቲሊክ እንደሚገልጠው፡ “የክርስትናን መልእክት ለዚህ ዘመን እንደሚገባ አጠቃለህ በሁለት ቃል አቅርብ ቢባል እንደ ጳውሎስ ይህ ‘የአዲስ ፍጥረት’ መልእክት ነው እል ነበር። ስለ አዲስ ፍጥረት ጳውሎስ ለቆሮንቶስ ሰዎች በጻፈው ሁለተኛ መልእክቱ ያለው ነገር አለ። ትክክለኛ ከሆነ ትርጉም አንዱን ዓረፍተ ነገር በድጋሚ ልጥቀስ፡ ‘ማንም ከክርስቶስ ጋር አንድ ቢሆን አዲስ ፍጥረት ነው። የአሮጌው ሁኔታ አልፏል፤ የአዲሱ ሁኔታ አሁን ይሠራል’ አለ። ይህ አዲስ ነገር አስተሳሰብን ወደ ከፍተኛ ደረጃ የሚያደርስ ስለሆነ፤ በመደነቅና ሐሴትን በማድረግ ይዋላናል። ‘የጊዜያት ምልክት’ ይኸውም የሚታይ መለኮታዊ መገለጥ ይህን የሐሴት ምክንያት ወይም የሰው ልምምድ ተግባራዊነት የሚያመጣው ውጤት መገለጥ ነው። ለቲሊክ፤ መገለጥ ምንም እንኳን ተአምራዊና በቀላሉ የማይረዱትን ነገር የያዘ ቢሆንም፤ ከሰው የዕለት ክዕለት አስተሳሰብ በጥቂት ነው የሚለየው። እንደ ሌሎቹ የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት የሥነ-መለኮት ሊቃውንት ሁሉ የዚህም ውጤት ሥልጣናትን ሁሉ ከቅዱሳት መጻሕፍት መለየትና ወደ ሰብዓዊ ፍርድ ማስተላለፍ ነው።

የኒቡር ትኩረት በመገለጥ ተግባር ሳይሆን፤ በውጤቱ ላይ ነው። ቲሊክ የኒቡርን የእውቀት መነሻና ባሕርይ ፍልስፍናን [Epistemology/ኤፒስቲሞሎጂ] ይተነትናል፡- “የኒቡርን ኤፒስቲሞሎጂ መጻፍ አስቸጋሪ የሚሆነው እንዲህ ዓይነት ኤፒስቲሞሎጂ ባለመኖሩ ነው። ኒቡር ‘እንዴት ላውቅ እችላለሁ?’ የሚል ጥያቄ አይጠይቅም፤ ነገር ግን በማወቅ ይጀምራል። ከዚያም በኋላ ‘እንዴት አወቅሁ?’ ብሎ አይጠይቅም። ነገር ግን የማሳመን ኃይል ያለው አሳቡን ያለ ኤፒስቲሞሎጂ ድጋፍ ይተወዋል።” ለኒቡር የክርስትና እምነት ከክርስቶስ ሕይወት፣ ሞትና ትንሣኤ ታሪካዊ ሂደት የሚጀምር ነው። ይህ አሳብ ትርጉም የሚሰጥ የሚሆነው፤ በእግዚአብሔር ዘንድ ባለው መለኮታዊ ጸጋ፤ እንዲሁም በሰው ዘንድ ባለው እምነትና ንስሐ ነው። ይህን መረዳት ነው ኒቡር መገለጥ ብሎ የሚወስደው። ከባርትም ሆነ ከቲሊክ የተለየ በመሆኑ ከሁለቱም ጋር አይስማማም። ኒቡር እንደ ባርትና ቲሊክ የመገለጥን እውነት ለሰው ውሳኔ የሚተወው ከመለኮታዊና ሰብዓዊ የመረዳት ክልል አንጻር ነው። ሰው መገለጥን የሚረዳው ባልተሟላ ሁኔታ እንደሆነና ፍጹም የሆነ ተቀባይነቱንም ለመከላከል እንደማይሞክር ያምናል።

4. ማጠቃለያ

የዘመናችን የሥነ-መለኮት ትምህርት፤ ከመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ጋር ካለው ግንኙነት አንጻር በአጠቃላይ ያየነው እንደሆነ፤ የሀያኛው ምዕተ ዓመት መጀመሪያ ሲሦ መለያ በሆነው በከፍተኛ ደረጃ ላይ በሚገኘው ለዘብተኝነት ላይ የተሰነዘረ አጻፋ ይሆናል። ያበረከተው ዋና አስተዋጽኦ፤ የተአምራዊ መገለጥ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት እንቅስቃሴን ማስነሣቱ ነው። እንደ ባርትና ብሩነር ያሉ አንዳንዶች፤ በይበልጥ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ወደሆነ ሥሎስነት ተመልሰው በአንድ ወይም በሌላ መንገድ የመንፈስ ቅዱስን አካላዊ ሕልውና አረጋግጠዋል። ደግሞም የሰውን ኃጢአትና የሚያስፈልገውን ነገር፤ እንዲሁም መለኮታዊ ብቃትንና ኃይልን በሚመለከት የበለጠ እውነትነት የሚታይበት ግምገማ ነው።

የዘመኑ ለዘብተኝነት፤ በቀጥተኛ ሃይማኖት አቅጣጫ ካለው ጥቅም ይልቅ ጉድለቱ ጎልቶ ይታያል። መጽሐፍ ቅዱስ ፍጹም የማይሻር መሆኑን የማወቅ ዝንባሌ አልታየም። አንዳንዶች በክርስቶስ እውነተኛ አምላክነት ወደ ማመን የተመለሱ ቢሆንም፤ ሌሎቹ ግን ገና ናቸው። ዋና ሥራቸው በተአምራዊ መገለጥ ትምህርት ላይ ማተኮር ነበር። የእነርሱ

ማጠቃለያ የተሳሳተ መሠረታዊ የእምነት ትምህርትን አስነሥቷል፤ ይህም ቅፅበታዊ መገለጥን መቀበል ነው። ይህ አሳብ እንደ ቀጥተኛ ሃይማኖታዊ አመለካከት ያበቃ ሲሆን፤ ያበቃውም መጽሐፍ ቅዱስ ለሰው ልጅ ስለተሰጠ ነው። ስለ ኃጢአት ሥርየት የነበራቸው ፅንሰ-አሳብ፤ የመንፈስ ቅዱስ በሰው ውስጥ የማደርና የሕልውናው ኃይል፤ እንዲሁም አማኝን በመሙላት ረገድ የሚያከናውነው የመጽሐፍ ቅዱስ መገለጥ ሥራ በእጅጉ ይጎድለዋል።

ከቀጥተኛ ሃይማኖት የሥነ-መለኮት ትምህርት ጋር ሲወዳደር ይህን የመሰለው ዘመናዊ አመለካከት ለመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ የእምነት ትምህርት ያለው አቀራረብ በተወሰኑ ጉዳዮች ረገድ በትክክለኛው አቅጣጫ ያለውን እንቅስቃሴ ይወክላል። የዘመናዊው አመለካከት ዋና ትኩረት ከማይሻረውና ከተጻፈው ቃል ይልቅ፤ በሰው ግንዛቤና ፍርድ በተገዛው ክርስትና መሰል ነገር ላይ ነው። የወንጌል አማኞች በአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ያለውን ስሕተት የማቃለል ዝንባሌ አላቸው። ይህ ዓይነት አመለካከት ያላቸው የሥነ-መለኮት ትምህርቶች፤ እውነትን በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ባለው ይዘቱ ለማጎልበት ያደረጉት አስተዋጽኦ ጥቂት ነው። የአዲሱ-ቀጥተኛ ሃይማኖት ዘመናዊ ቀጥተኛ ሃይማኖት በመሆን ፋንታ ዘመናዊ የስሕተት መልክ ያለው ሆኗል። ይህም እውነተኛ የመንፈስ ቅዱስ መሠረታዊ ትምህርትንም ሆነ፤ የመለኮትን ትምህርት በአጠቃላይ የሚያፈርስ ነው።